

DARTINA

Serie nouă, anul 3, nr. 32, decembrie 2016

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”
al Consiliului Județean Constanța

foto: Maria Oancea

Cuprins

03	15	27
Eveniment la Constanța - Poveste de Crăciun	Orașul copilăriei noastre - Atlantida din noi	Amintiri din copilărie - Iarna la Constanța
06	17	29
Un cadou de sărbători din partea Centrului cultural Teodor Burada - O lucrare anastatică de referință	Povestea vorbelor - A întoarce foaia	Ziua când s-a săvârșit Unirea cea mare
08	19	33
Evocări - Satul ca zestre pentru copii	Însemnări - Roșu și verde sau cum din amintiri se nasc ideile de Crăciun	Contribuții la istoria presei dobrogene - În Dobrogea de Sud a existat o presă românească (I) (1914 - 1940)
11	21	36
Un cercetaș în „Excursiune” prin satele dobrogene ale anului 1915	Inedit - Arheologie subacvatică în România. Hidroavioane ascunse sub apă	Arte vizuale - Metisaje – Expoziție de fotografie
14		
Tradiție și magie - Ce semnifică pentru noi, tinerii, Crăciunul?		

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ADJUNCT:** SILVIA ȚIGMEANU
REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN, **REDACTORI:** ADINA BOCAI, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:
dr. LAVINIA DUMITRAȘCU, dr. SORIN COLESNIUC, dr. CRISTINA LAZĂR, dr. IOAN ADAM

DIRECTOR ECONOMIC: Alina ONEL
Tehnoredactor: Gabriel VOICU
Corectură: Daniela COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușneanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța	
Bd. Tomis nr. 110	Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93	Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro	E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Poveste de Crăciun

 Dan COJOCARU

Pentru fiecare dintre noi sărbătoarea Crăciunului este specială, ne face să ne simțim...altfel! Este acea perioadă din an în care încercăm cel puțin să fim mai buni. Inevitabil ne amintim de copilărie și auzim aceleași povești frumoase cu "zăpezile de altădată", cu colindele pe care noi, copiii, le duceam din casă în casă, la vecini, la prieteni, la rude, la cei mai înstăriți care nu erau întotdeauna și cei mai darnici.

Din nefericire acest obicei al colindatului riscă să se piardă. Cel puțin la oraș unde oamenii ascunși în spatele vizorului se feresc să primească grupurile din ce în ce mai mici de copii care îndrăznesc să iasă din casă. Ascunși în spatele tehnologiei, ascultăm colindele în instalațiile audio de ultimă generație cu o proiecție video pe ecranele ultra hd care ne arată o imitație de cămin în care arde focul. Avem astfel parte din ce în ce mai mult de un Crăciun colorat digitalizat comprimat, exact opusul marelui miracol din noaptea cea mai lungă din an, „noaptea fără de timp”. Cel mai de preț lucru pe care îl putem oferi nu sunt darurile „lumești” ci este însuși timpul. Timpul după care alergăm tot anul și care nu ne ajunge niciodată.

Pe lângă experiența plăcută a socializării colindatul înseamnă bucurie, încredere, liniște, pace! Pentru mine Crăciunul înseamnă miros de cozonac cald și de coji de portocale. Pe vremea copilăriei mele portocalele apăreau în case doar la sărbători. Fiecare zonă avea colindele specifice. Colindul transmis mie de tata, colind care s-a

pierdut spunea cam așa:

“Astă seară-i seară mare,
Dar de ce e seară mare,
Ier Doamne, Ier,
Este seara de Crăciun!
Este seara de Crăciun,
Ier Doamne, Ier,
Când s-a născut Fiul bun!
Jidovii când mi-L aflară,
Ier Doamne, Ier,
Mi-L aflară, mi-L cătară.”

Îmi doresc tare mult să îmi pot aminti și restul acestui colind pierdut undeva în trecut, colind care vine de undeva din ȚARA ARDEALULUI și poate voi reuși cu sprijinul Centrului Cultural Județean “Teodor Burada”, care în perioada 12-23 decembrie aduce la Târgul de Crăciun de la Constanța cete de colindători din mai toate zonele țării.

Târgul adună anul acesta la un loc producători locali și nu numai cu “bunătățile” care nu au cum să lipsească de la masa de Crăciun, spectacole pentru cei mici dar și pentru cei mari.

Bradul de Crăciun, Moșul care va fi prezent în fiecare zi, trupe importante din peisajul muzical național, vedete, dar mai ales cetele de colindători reprezintă pretextul perfect pentru a nu vă refuza bucuria participării la acest eveniment!

ÎN PREMIERĂ, LA CONSTANȚA

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” organizează în perioada 12 – 23 decembrie 2016, în premieră, „Târgul de iarnă” la Pavilionul Expozițional din Constanța. Evenimentul este unul deosebit de important pentru instituția de cultură, având în vedere că marchează o nouă provocare în domeniul păstrării și promovării valorilor identitare din spațiul dobrogean. Instituția are un potențial profesional deosebit, având o bogată activitate în ceea ce privește promovarea tradițiilor și obiceiurilor românești. „Târgul de iarnă” este o oportunitate de a promova atât activitatea instituției, dar și de a le insufla spectatorilor și participanților respectul față de aceste valori. Toți participanții la târg vor avea posibilitatea să fie deopotrivă martori și beneficiari direcți ai activităților centrului, ei putând fi implicați în desfășurarea acestora. În cadrul acțiunilor vor fi implicați deopotrivă profesorii, dar și cursanții instituției.

Numeroase momente artistice - spectacole de colinde și datini de iarnă, ateliere de lucru pentru copii, concursuri inter-școlare de ornare a brazilor, cursuri de inițiere în desenul 3D, teatru pentru copii sunt tot atâtea tentații pentru mari și mici, contribuind la crearea atmosferei și a spiritului sărbătorilor de iarnă.

Cetele de colindători;

- „JUNII DIN ALBEȘTI” (Constanța), care încă practică vechi tradiții inedite pentru Dobrogea, „MOȘOAIELE” (Luncavița, jud. Tulcea) «Moșoaiele» fiind marcă înregistrată a comunei Luncavița, de altfel, singura localitate din Dobrogea unde se mai păstrează o astfel de tradiție unicat. Astfel, în noaptea de Crăciun moșii își pun măști, pe care le mai scot abia pe 6 ianuarie.

„Bună seara, gazdă mare/, Ne primiți cu o urare?/ Un colind vechi, dobrogean/ din pământ

luncăvițean?/ Să vestim în jos și-n sus/ Că ni s-a născut Iisus?/ Am venit din Luncavița / Unde-i peștele și vița / Să gonim de tot strigoii / V-am adus aici moșii!” Se spune că cei care refuză colinda cetelor de moșoi se trezesc cu poarta ruptă și aruncată în baltă.

- Ansamblul folcloric „Razesii” - comuna Pogonesti

„MOȘTENITORII HODACULUI” – (Hodac, Mureș) este o altă trupă de colindători care păstrează datinile și care ne încântă de fiecare dată prin cântec, joc și voie bună!

Printre trupele care reprezintă noblețea și frumusețea folclorului din zonele de unde vine, se mai află: GRUPUL FOLCLORIC „DORUL CIOBANAȘULUI” – (Vintileasca, Vrancea), CEATA DE COLINDĂTORI – (Gârliciu), ANSAMBLUL FOLCLORIC „ȚARA VRANCEI” – FOCȘANI condus de Maria Murgoci, care promovează tradițiile de mai bine de 20 de ani, având un palmares extrem de bogat. Pe parcursul anilor, ansamblul folcloric a participat la manifestări naționale și internaționale în Turcia, Irak, Siria, Iordania, Franța, Ungaria, Austria, Italia, Grecia, Belgia, Suedia, Norvegia, Cehia, Germania și altele. Pentru a aduce pe fețele spectatorilor zâmbetul curat al vremurilor de altădată prin cântec, joc și costum popular de sărbătoare, nu vor lipsi nici GRUPUL DE COLINDĂTORI „DOINA COSTEȘTILOR” – Botoșani, CEATA DE COLINDĂTORI DE LA BOROIA (Suceava), ANSAMBLUL FOLCLORIC „FLORI DÂMBOVITENE” – Târgoviște, GRUPUL DE COLINDĂTORI „LA LINĂ FÂNTÂNĂ” (Ciocile, Brăila),

având un repertoriu unic, inspirat din Vechiul Testament, pe care singuri îl adaptează și-i dau glas cum numai ei știu s-o facă, ANSAMBLUL DE BULGARI „SFITILINA” – (Vișina, Tulcea) - Un grup de femei de origine bulgară din satul tulcean Vișina care și-au scos de la naftalină costumele tradiționale moștenite de la bunici și impresionează la toate festivalurile de folclor din România unde sunt invitate. Acestea dansează fără coregraf, așa cum au învățat în sat, în amintirea părinților și bunicii lor bulgari.

Pe lângă atmosfera deosebită a spectacolelor desfășurate cu mare grijă pentru confortul sufletesc al spectatorilor, trupele de colindători ne oferă totodată o paradă a costumului popular care de asemenea înseamnă tradiție și identitate națională.

ANSAMBLUL FOLCLORIC „RĂZEȘII” – (Comuna Pogonești, Vaslui), GRUPUL FOLCLORIC „GLASUL ODĂIEȘILOR” – (Galați), GRUPUL DE COLINDĂTORI „DRĂGUȚA – SILIȘTEA” (Turcoaia, Tulcea), GRUPUL DE COLINDĂTORI „MUGURELUL” – (Cernavodă), CEATA DE COLINDĂTORI „DUNĂREA” – (Ciobanu), GRUPUL DE TRADIȚII „MACOVEIUL” - (Padina, Buzău), ANSAMBLUL FOLCLORIC „CETĂȚUIA” - (Oncești, Maramureș), ANSAMBLUL „CALUBOE MORE” AL COMUNITĂȚII RUȘILOR LIPOVENI DIN CONSTANȚA, MARIA ȘALARU ȘI COLINDĂTORII din Deleni (Iași) și Bacău au, de asemenea, un repertoriu tradițional al obiceiurilor de Crăciun specifice zonei de proveniență, evocând vremurile de altădată, cu ger năprasnic și omăt din belșug, când copiii mergeau la colindat prin sate.

Un festival de colinde înseamnă o mare bucurie împărtășită și dăruită celor dragi.

Deși în ultimii ani Crăciunul a devenit cumva o goană după cadouri, la fiecare sfârșit de an, e bine să nu uităm că una dintre cele mai mari sărbători ale Creștinătății, dincolo de daruri, va reprezenta constant o invitație spre a ne întoarce privirea și spre cei mai nefericiți decât noi, un moment în care dăruim mai întâi de toate iubire, și suntem înconjurați de cei mai apropiați sufletului nostru.

Este momentul acela din an în care cu toții ne dorim să fie pace, să ne dăruim dragostea unul celuilalt și să fim mai buni.

Sărbătorile de Crăciun înseamnă generozitate... și acesta e unul dintre cele mai frumoase sentimente.

O lucrare anastatică de referință

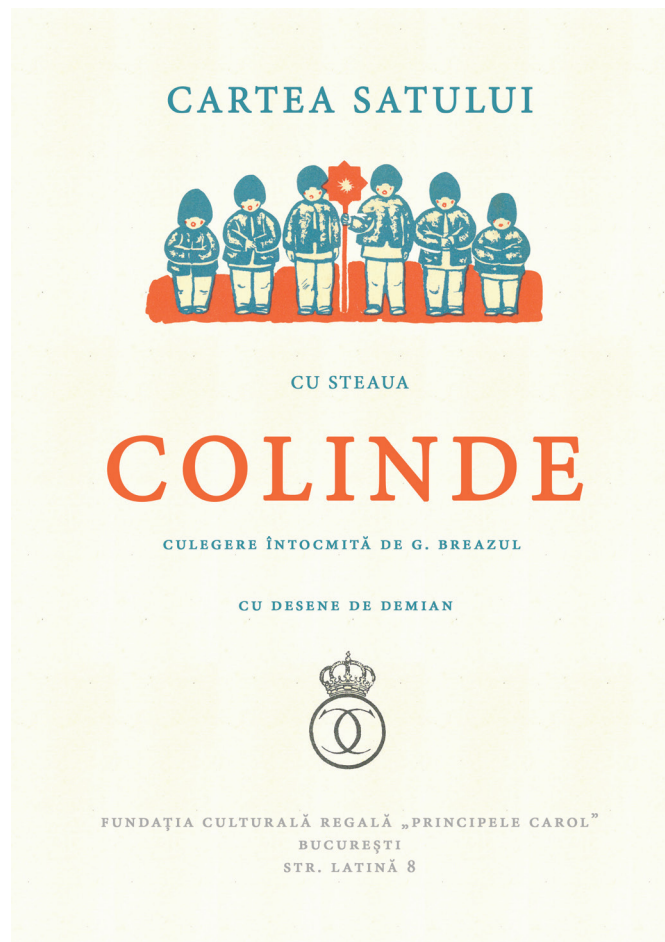
Ediția anastatică a lucrării Colinde. Culegere întocmită de G.Breazul, cu desene de Demian, Editura Fundația culturală regală Principele Carol/1938/ s-a realizat în luna decembrie a anului 2016 la Editura NEXT Book de către Centrul cultural județean Constanța „Teodor T.Burada”, aparținând Consiliului județean Constanța, prin grija directorului acestei importante instituții, prof.Doina Voivozeanu. Lucrarea a fost îngrijită și postfațată de conf.univ.dr. Aurelia Lăpușan. Este a zecea lucrare anastatică a unor valoroase cărți vechi, care nu ar fi rezistat timpului, dacă nu ar fi fost astfel reproduse și arhivate în format printat și digital. Este o investiție de noblete care onorează instituția de cultură și pe toți cei care au trudit la această formă de recuperare a unor informații valoroase.

Ediția anastatică a presupus reproducerea textelor prin procedee tipografice specifice și folosirea tehnologiei de tipar electronic dând garanția că această ediție este identică până la amănunt cu prima formă a lucrării. Efortul aparține web designerului Gabriel Voicu și personalului tipografiei Foto Story SRL Constanța.

Scopul acestei ediții este de a oferi celor interesați, în special bibliotecilor și instituțiilor culturale din județ, o lucrare de referință pentru cunoașterea folclorului românesc.

George Breazul, pe numele real Gheorghe N. Georgescu-Breazul (n. 14 septembrie 1887, Amărăștii de Jos, județul Dolj – d. 3 august 1961, București) a fost un reputat muzicolog, profesor, etnomuzicolog și critic muzical român, cu o copleșitoare operă, rod al cercetărilor sale pe teren, al cunoașterii profunde a spiritului țăranului român manifestat în creațiile sale folclorice.

George Breazul își înscrie numele printre ctitorii etnomuzicologiei românești, lui datorându-i-se o bună parte din valorosul patrimoniu care va alcătui fondurile viitorului Institut de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, un prestigios volum de *Colinde*, și studiile ce-l propulsează în etnomuzicologia universală, adunate în cel de-al V-lea volum al *Paginilor din istoria muzicii românești: Idei curente în cercetarea cântecului popular*. A rămas de la ilustrul etnomuzicolog român un însemnat fond de culegeri de melodii populare păstrate în sumedenia

de fișe necotate, găzduite de fondul ce-i poartă numele, donat Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, fișe ce ar putea servi la alcătuirea a încă cel puțin două importante antologii: *Folclor din Basarabia* și o altă antologie de *Colinde*.

Etnomuzicologul Gheorghe Oprea apreciază culegerea, care „devenise în ultimele decenii un rar, dar extrem de valoros document de arhivă, ce nu putea fi trecut cu vederea de către specialiști” „semnificativă nu numai pentru tezaurul de spiritualitate autohtonă, dar reprezentându-l și pe George Breazul în apogeul carierei sale științifice și didactice”.

Colecția de *Colinde* s-a bucurat și de valoroase aprecieri externe, cum ar fi cele exprimate de muzicianul belgian, Ernest Closson, de muzicologul englez Edward Dent, de muzicologul berlinez Georg Schüneman, de pianistul și pedagogul german Leo Kestenberg, ori de muzicologii Eduard Spränger,

Knud Jeppesen, Robert Lach, Ludwig Schmidts, Kurt Taut ș.a.

„Ce să admirăm mai întâi la această minunată carte, ce a stârnit, la timpul ei, prețuirea și încântarea oamenilor de cultură din România și din străinătate?” – se întreba retoric Titus Moisescu, la mai bine de o jumătate de secol. „Bogăția și varietatea conținutului ei muzical și literar? Criteriile de selecție a acestor bijuterii muzicale, colindele românești unice prin frumusețea poetică și înveșmântare melodică? Metoda de organizare și de transcriere a acestor melodii arhaice, păstrate cu sfințenie în străvechile datini și obiceiuri românești?”

O frumoasă caracterizare îi face Emanoil Bucuța: „L-am văzut pe Georgescu – Breazul în tot felul de înfățișări: profesor de muzică foarte apropiat de clasă, inspector de învățământ muzical,

colindând țara ca să facă muzicii locul în program și în suflet, la care are dreptul, cercetător cu studii la Berlin, plin de migală, publicist a multe forme de cronici de ziar până la studii grele de specialitate, conducător al arhivei fonogramice, întâia de la noi din țară, călător prin sate pentru culegeri de melodii și de instrumente țărănești muzicale, cu echipe studențești ale *Institutului Social Român* sau al Fundației Culturale *Regele Mihai*, dar niciodată n-am simțit mai deplin în om pe românul care duce mai departe cântecul neamului lui, la fel ca neamurile rămase”.¹

George Breazul a marcat în muzicologia românească unul dintre cele mai spectaculoase salturi, ce au aliniat la standarde europene domeniile pe care

le-a reprezentat în cultura românească: etnomuzicologia, istoria muzicii, bizantinologia, muzicologia și critica muzicală, toate răsfrângându-se asupra activității educaționale, înțeleasă în modul extins, ce depășește cadrul școlii, incluzând principalele instituții de cultură.

Marile sale deschideri culturale și pedagogice s-au concretizat în studii și lucrări de o mare forță prospectivă, cu soluții viabile pentru îmbunătățirea activităților muzicale și de educație, cea muzicală fiind privită ca parte integrantă a culturii generale și cu contribuții notorii în dezvoltarea personalității umane.²

¹ Bucuța, Emanoil – *Pietre de vad*, vol. III, București, Editura Școalelor, 1943, p.382

² Vasile Vasile, George Breazul la semicentenarul trecerii sale în eternitate, *Revista Muzica Nr. 1/2012*, p.142 ș.u.

Satul ca zestre pentru copii

■ Aurelia LĂPUȘAN

Povestea localității Pantelimon a început din anul 1878, când pe ruinele fostului sat tătarăsc Ceatal-Orman (în traducere: bifurcație a pădurii), distrus cu desăvârșire la 1855, în războiul Crimeii, fostă reședință a hanului tătarilor dobrogeni, așezare la răspântia mai multor drumuri, loc de adăpost al tâlharilor de altădată, s-a întemeiat un sat de coloniști ardeleni, veniți la promisiunile lui Mihail Kogălniceanu că vor primi pământ. Mult pământ cât să le asigure copiilor zestre suficientă.

Primii săi locuitori, familiile Voineagu, Căciulă și Nicolae Pană, au poposit pe aceste meleaguri într-o zi de 27 iulie, când este prăznuit Sfântul Pantelimon, fapt care a hotărât și toponimul satului.

Îmi povestea bunicul că au fost 35 de familii care au plecat din Porumbacu să facă rost de pământ, cum promiteau politicienii vremii, ademenindu-i pe cei dornici să adune zestre copiilor. Oamenii s-au pus repede la drum luând cu ei în coviltirul căruței o întreagă gospodărie în miniatură. Drumul a fost poticnit, cu multe opriri, ocolișuri, încercări, dar într-un târziu au găsit calea să se așeze acolo unde pământul avea culoarea gliei lor de-acasă. În satele de la poalele Negoiu, în special în Porumbacu, mai sunt și astăzi numeroase familii purtând aceleași nume cu cele trăitoare în Pantelimon.

Localitatea a început apoi să fie populată și de alți coloniști veniți din județele Brăila, Ialomița și Buzău.

Pantelimon este cunoscut mai ales pentru situl arheologic

Căminul Cultural din Pantelimon în 1932

descoperit de Vasile Pârvan în 1911. Ulmetum Traiani, în traducere „Pădurea de Ulmi”. Se știe că în apropierea cetății de azi a existat un sat, „vicus”, în care locuiau cetățeni romani și traci din neamul bessilor, un sat al veteranilor romani care dăinuia se pare aici în secolele II-III, independent de marea cetate. Satul nu a fost descoperit, dar se crede că ruinele sale s-ar găsi sub casele modernei așezări din zilele noastre. Prin secolul III, Imperiul Roman a decis ca la răscrucea de drumuri comerciale de la Ulmetum să construiască o puternică fortificație. Treptat, civilii din vicus s-au mutat între zidurile cetății, iar satul a dispărut.

Ulmetum are o poveste extrem de interesantă. Este cetatea în care a fost găsit mormântul unui războinic got (secolul IV), iar faptul că acesta se află în interiorul zidurilor (și nu într-o necropolă din afară, așa

cum era obiceiul), conferă acestui sit un element de unicitate, un lucru foarte rar întâlnit în Europa. Mai mult, descoperiri recente fac referire la o numeroasă populație germanică stabilită în cetate la sfârșitul secolului IV, goți care au primit dreptul de a se așeza în zonă fugind din fața hunilor.

Dar câți mai știu astăzi această istorie, câți mai păstrează mândria că aparțin acestui spirit al locului?

Am vrut să merg pe urmele alor mei și într-o zi, împinsă de la spate de bunul nostru prieten Ioan Popa, brașovean așezat, cu chiverniseală și simț artistic, am pornit să cunoaștem locul de unde s-au întins rădăcinile neamului meu.

Porumbacu de Sus este situat la poalele Negoiului, la 458 m altitudine, de-o parte și de alta a Râului Mare, aproape de satul Sărata și de orașul Avrigh, în Țara

Oltului, numită și Țara Făgărașului, patria legendarului Negru Vodă.

Zonă de un pitoresc aparte, cu locuințe mari, fătoase, străjuite de garduri până la acoperiș, cu străzile care poartă nume după gospodarii ce le locuiesc: strada Susenilor, strada Mălăieștilor, dar și strada În Ungheț, sau În pajiște, Ulița Mare, Ulița Boierașului, străzile Pe sub coastă și Pe Prund.

Străzile au fost pavate cu piatră de râu, dar pe marginea lor s-a îndreptat cursul apei de la izvoare, chiar dacă aceasta urcă în loc să coboare. Ar fi fost vrerea unor săteni ca să audă clipocitul apei pe sub ferestrele lor tot timpul.

Flori de câmp, arbuști, arini, curpenul, apoi pădure. Un relief plin de farmec, aranjat pe trei trepte, astfel ca munții să-și etaleze în depărtare vârfurile semeșite.

Dezlănțuită din seninul nopții, o ploaie torențială cu trăsnete și tunete a cuprins munții. Apa se bulucea în râul care-și umflase brusc matca. Stropii loveau cu putere în ferestrele luminate des de fulgerele ce se spărgeau în streășina casei. După două ore de revărsare ploaia s-a oprit la fel

cum a pornit și în dimineață nu se mai păstra nicio urmă. Pământul supsesse apa, cerul își retrăsese soldații plumbuiți, natura își scutura hainele primenite.

Satul este curat românesc. Numele ar putea să vină de la apa Porumbăcelului sau de la porumbele care cresc pe marginea râului. A. Philipide arată că Porumbac se numește cineva când părul său e sur roșiatic. Aici tot omul are două nume: unul de familie și o poreclă.

Se știe că Petru din Roșia avea, la 1466-1467, în posesiunea lui satele Sărata, Porumbacu de Sus și Porumbacu de Jos. El face schimb și predă aceste sate nobilului Ioan Ghereb din Vingard.

În 1473 Radu cel Frumos dăruiește jupânului Stoica Naneș, vărului său Tatomir și nepoților săi Cârțișoara, Porumbacu de Jos, Porumbacu de Sus și Sărata. Istorie bogată, plină de înțeleșuri astăzi.

Privind casa în care s-a născut tata, la Pantelimon, simt misterul cuprins între zidurile ei atât de bine aliniate la colțuri, o casă decupată din nori, amestecată cu lut, încinsă cu lemn dantelat.

Seamănă în parte cu toate casele Porumbacului, doar că aici, în satul dobrogean, zidul despărțitor este mic, de modă turcească, din piatră și lut, dar casa poartă o lumină clară, pătrunzătoare, îmbiind cerul.

La Porumbacu i-am cunoscut pe Maria, pe Gheorghe, pe Aurelia, și pe alții din neamul nostru, după nume, căci rădăcina se duce adânc în secolii scurși, dar i-am întâlnit pe unii și în cimitir veșnicind pe cruci din marmoră în care pozele lor apăreau falnice, ei îmbrăcați în costumul național, ca o regulă de bună trecere Dincolo.

M-am aplecat asupra celor ce se mai cunosc în sat despre zicerile oamenilor. Multe din ele seamănă cu altele, adunate din satele vecine, din mărginimea Dobrogei, pe unde m-au purtat treburile de ziarist curios. Pe altele, însă, le-am aflat doar la Pantelimon, și par desprinse din poveștile cu duhuri rele, care ne înfricoșau copilăria.

Jeana Martinescu se întinde la vorbă și cu știința ei de optagenară spune cântat din tainele satului: "Am auzit că erau femei care luau mana la vaci, la oi. Bunicii mei ziceau de femei de-astea. Bunica îi spunea lu' tata moșu: "Vezi, în seara asta să te culci în iesle, că umblă aia (nu mai știu cum o chema) să ia mana la vaci!" Și se culca tata moșu' în iesle și dimineața, până să ne sculăm noi, venea în casă și zicând că a prins-o pe femeia aia care vroia să ia mana. Zicea că a venit în pielea goală, cu părul despletit și cu un hârdău în mână să mulgă vacile. Și bunicu' o prinsese și îi luase hârdăul și o gonise pe femeia aia. Zicea bunica că venea câte o femeie de-asta și mulgea vacile și pe urmă vacile ei nu mai

dădeau lapte și dădeau numai alea ale femeii ăleia. Femeile astea veneau să ia mana în noaptea de Sfântu' Gheorghe.

Și continua Jeana, preocupată de gândurile ei abia șoptite: Știu că tot în noaptea asta de Sfântu Gheorghe ne mai pune bunica să ieșim afară că atunci cică se găsesc comori, că se văd flăcări ieșind din pământ și cică acolo este o comoară. Atunci când eram mică nu am văzut nicio comoară, da' acumă când eram deja aici, în Pantelimon, veneam odată de la slujba de Înviere (căzuse Paștele în ziua de Sfântu Gheorghe) și veneam pe drum și la un moment dat am văzut ceva strălucind din pământ, parcă ardea. Și cred că aceea era o comoară. Am venit în casă să zic la toți, da' n-a mai ieșit nimeni apoi că ne era teamă că se zice că și comorile astea cine le găsește nu o duce bine."

Jeana Martinescu s-a născut și trăiește și astăzi în Pantelimon. Are copii, nepoți, o gospodărie pe cîste. În casa curată, mirosind a lapte proaspăt mulș și busuioc păstrează câteva obiecte de mare preț: o pendulă veche, moștenită de la ai ei, o fotografie înrămată pe care scrie 1932, inaugurarea Căminului cultural din Pantelimon, și un album cu multe fotografii de familie.

-Cum arăta satul pe vremea copilăriei dv?

- Era frumos, mare, cu oameni buni. Noi, copiii, ne jucam, fugeam pe vale unii după alții, făceam păpuși din cârpe, din pănuși de porumb.

Țambalul, vioara, aia era hora noastră. Cântăreții erau aduși de flăcăi, cu rîndul. Trebuia să mai dai câte ceva la polițiștii satului ca să dea dreptul la horă. Fratele meu a dus odată o găină furată din ogradă, dar strînsă la subraț a dus-o moartă.

Seara când veneau vacile trebuia să fim acasă să le mulgem.

Când eram micuți mergeam în vizită unii la alții. La Țața Dumitra se mulgea vaca, nea Ilie ne aducea pâine albă de la oraș - el era croitor și mergea des la Constanța. Casa lor e și acum frumoasă, cea de pe vale, a fost bine întreținută. În casă a rămas Ion, fratele lui Ilie.

Noi am fost refugiați în alte părți, au rămas satele goale, armatele au distrus tot.

Știu din totdeauna că bunica Dumitra din Pantelimon avea leac, făcea farmece, avea putere să adune binele sau răul și să-l îndrepte spre cineva. Eu nu-mi amintesc decât șirul nestăvilat de căscături, un fel de găjăit repezit, sincopat, cu care-și încheia invocațiile. Semn de împlinită chemare a duhurilor și de revenire la starea dintâi.

Deschidea și închidea niște porți nevăzute prin

care intrau, sau ieșeau, la comandă, spiritele, bune sau rele, pe care bunica știa să le stăpânească, să le îndrepte spre cineva care nu-i era drag sau avea vreo comandă să o facă. Să roadă inima cuiva, să schimbe rînduiala de prin case, să întoarcă deochiul sau să lege de dragoste două inimi nedorite. Nu era corind, căci acesta este doar de vindecare, de bine, aduce liniștea, dragostea, lega inimile și nu le spârgea.

„Asta se spune numai duminica, scria cu mîna împiedicată, bunica pe un petec boțit de hîrtie îngălbenită. Dimineața, înainte de a vorbi cu cineva, absolut cu nimeni, nici când te duci, nici când te-ntorci de la fântână. Te duci la fântână și scoți o găleată de apă proaspătă, te speli și zici așa: bună dimineața, zână fântână, bună dimineața zână... (zici numele tău). Ce te vaiți, ce te orăcăești, eu mă vaet și mă orăcăesc că pe mine m-au urât toți vecinii, un popă și preoteasa, și toți copiii din fașă, atunci Maica Domnului mă lua la râul lui Iordan, mă ducea, mă spăla, mă curăța și când zici așa mă lua, mă curăța da cu mîna pe cap, pe trup cu apă și zici de pe ochi piei de șarpe dai cu mîinile pe ochi cu apă, după țâțe piei de mîțe, dai cu apă pe țâțe și după picioare vîlvătăi de câini dai cu apă pe picioare și zici în continuare, atunci Maica Domnului mă auzea, de mîna dreaptă mă lua, la râu la Iordan mă ducea, îmi pune soarele în piept și luna în spate, în ochi doi luceferi să se uite lumea după ei sau dacă ai vreun lacăt și pe poale stele mărunțele, când oi merge și când oi sta să strălucească și lumea să înnebunească. Asta să zici de trei ori în timp de zece zile aceste vorbe și te speli în continuare."

Un cercetaș în „Excursiune” prin satele dobrogene ale anului 1915

■ Dr. Lavinia DUMITRAȘCU

O excursie a lui Const. Ștefănescu, cercetaș, prin satele dobrogene: Lipnița, Carvânul Mic și Carvânul Mare. Nu știu cine este semnatarul acestor impresii de călătorie ce fac obiectul articolului intitulat, simplu, *O excursiune*, apărut în revista „Cercetașul - buletin lunar al Asociațiunii Cercetașii României”, I, nr. 12-13, iunie-iulie 1915, p. 27-30.

Anul 1915 – plin război mondial; România - încă în neutralitate, dar pregătită să participe în prima conflagrație mondială. Război în care cercetașii, voluntari în armata română, și-au adus jertfa de sânge.

În cercetășie, excursia nu este o simplă plimbare, ci implică pregătire fizică, disciplină și are ca scop și, să-i spunem, cercetarea de teren. Aceste trăsături ale unei excursii cercetășești se pot observa cu mare ușurință în articolul pe care îl prezint în continuare. De exemplu, autorul ia legătura cu autoritățile și cu oamenii localităților pentru a afla date despre clădirile reprezentative, despre structura satelor din punct de vedere etnic, despre starea culturală a locuitorilor etc. Mai mult, emite observații și opinii personale – referitoare, de exemplu, la români și la etnicii bulgari și turci -. Nu omite nici „natura”, pe care o descrie, demonstrând un cert talent literar. Impresionante sunt și sentimentele – pe care le transmite și cititorilor – fostei granițe dintre România și Bulgaria, între Dobrogea și Cadrilaterul revenit la Țară. Important pentru eventualii realizatori de monografii de astăzi, în afara lucrurilor enumerate mai sus, este prezența numelor proprii. De altfel, datele despre aceste sate oferite de Const. Ștefănescu par a fi un preambul la cele pe care ni le oferă prefectul Constanței, N.T. Negulescu, în *Expunerea* prezentată Consiliului Județean, cu referire la anii 1916 și 1922-1923.

Cititorii revistei „Datina” pot cunoaște impresiile lui Const. Ștefănescu pentru a vizualiza câteva dintre satele dobrogene, vizitate de autor în anul 1915, iar, pentru cercetătorii pământului dintre Dunăre și Mare, „excursiunea” poate reprezenta o sursă de documentare. Am păstrat scrierea autorului, ca o mireasmă în plus.

„.....în dimineața zilei de 27 Iunie m-am sculat la 5,30 a.m. urmând ca la 6,30 să plec. Apa rece din puț ce am turnat pe mine m-a răcorit îndeajuns iar

Biserica din Lipnița

aerul curat al dimineții de vară m-a înviorat dându-mi parcă sănătate.

După ce m-am pregătit, săturându-mă cu lapte am plecat spre Lipnița, satul în care este primăria comunei din care fac parte. Urcând dealul destul de mare care străjuiește spre S-E de Coslughea și ajungând pe o cărăruie pe culmea lui, mi se oferă ochilor o priveliște cum rar se întâlnește. Înapoi peste două culmi de dealuri se vede în depărtare bătrâna Dunăre rostogolindu-și apele-i turburi spre dreapta pentru a-și da prisosul de ape lacului Oltina. O întindere de câteva sute de hectare, lacul Oltina cu apă liniștită, netulburată nici de cea mai mică încrețitură îți pare sub bătaia razelor soarelui ca o imensă oglindă. Cununa de stufăriș dinspre S și SE, înalt de nu te vezi călare, îți face impresia că privești o pădure. Peste lac albesc căsuțele Oltinei, iar mai departe peste pod strălucind în bătaia Soarelui fierăriile podului Carol I. În față spre stânga se întind lanuri aurii de grâu cari stau așa de liniștite încât par o masă de aur. Spre dreapta pădurea moșiei d-lui căpt. Const. Leon din cavalerie. Aproape de sat pădurea a fost scoasă rămânând pământ de cultură, iar din pădure a mai rămas partea zisă Oran cu împrejurimile ei până la Derece-Ceair. Admirând

încă o dată lanurile nesfârșite de grâu care promet o bună recoltă, intru în pădurea care mă primește cu răcoarea și balsamul său amestecat cu veselul ciripit al păsărilor. După puțin mers începe să se audă înspre luminișurile din stânga sunet lin de tălângi picurând vesel în liniștea pădurei. Câte o turturică sau mierlă fuge speriată de sfărâmarea vreunui bețișor din drum. Florile înghesuite pe sub copaci răspândeau un miros îmbătător. Păcat însă că vor trece de acum încolo urmând să rămână iarba goală. Încep să scobor în valea Derea-Ceair, urmând cărărușa ce dă prin luminișurile mai întinse din stânga Oranului. În față se ridică dealul Lipniței, pe care, cu toată înălțimea lui și drumul impracticabil, îl urc și încep să scobor în Lipnița. La 7,30 a.m. ajung la primărie după ce am parcurs distanța de 4-5 km, într-o oră de mers cercetășesc. De la 7,30 a.m. până la 12 am vizitat clădirile principale și am cerut informații. La primărie, o clădire monumentală clădită de un preot care a vândut-o comunei, m-am întâlnit cu d. Notar N. Ionescu cu care am vorbit puțin. Tot în această clădire se află și percepția circ. 17 Constanța, care sub conducerea d-lui Bobei, receptor, și a câtorva agenți aduce statului frumoase sume. Lângă sala primăriei se află reședința băncii populare din localitate, condusă de d-l învățător Ion Athanasie, iar alături de bancă este poșta. Peste drum de primărie, este biserica, destul de mare și frumoasă, iar după mine cu un aspect puțin bulgăresc. În vechiul local al primăriei, alături de biserică, se află azi școala freöbeliană condusă de d-na D.M. Boly care se străduiește îndeajuns pentru românizarea locuitorilor. Școala primară cu două posturi având ca diriginte pe d-l I. Athanasie, care muncește destul de mult, completează românizarea românilor ieșiți dela freöbeliană.

Locuitorii în majoritate sunt bulgari de origine și români veniți aci în 1904. Bulgari mai mult ca $\frac{3}{4}$ din populație. Sunt și câțiva Turci. Toți sunt buni cetățeni români. Cei de origine bulgară își țin încă portul și obiceiurile bulgărești. Limba începe să slăbească grație școlii și armatei. Totuși ei iubesc România. Am constatat patriotism. Un bulgar fruntaș a fugit acum 5 luni, din cauza unor încurcături bănești în Bulgaria, însă peste 3 luni s-a întors. De-l întrebi de ce, îți spune: <<Tot mai bine la România; aci m-am născut și am crescut și ea e mama noastră. De ce să plec să trădez mai ales acum la războiu?>>. Starea culturală mulțumitoare; unii își trimit fetele la pensioane, profesionale și băieții la licee și școli normale. Aspectul satului frumos și căsuțele-s destul de îngrijite. Prin sat trece și șoseaua Constanța-Silistra. După ce la 12 am mâncat puțină brânză și

sardele, cu învățătorul St. Momciu din Coslugea, am plecat la 1,25 p.m., cu căruța poștaşului, spre Veli-Kioi.

Căldura a ajuns cred la maximum, așa că tare am asudat. Noroc că, după ce am urcat dealul de la S-Estul Lipniței și am ajuns pe culmea lui, ne-am mai răcorit puțin în mersul încet al briștei. Pe cer nici un nor, iar la suprafața pământului nici un vântuleț nu adie peste lanurile de grâu și orz încremenite parcă. Pe dealul opus muncitorii îndeamnă și ei obosiți vitele spre fântâna din vale. Scoborâm. În vale e și mai cald. Înăbușitor. La marginea Velichioiului – Goruni, azi, n.n -, într-un loc înconjurat cu câteva scânduri, se odihnește trupul Căp. Băniță, fost proprietarul moșiei Velichioi. Satul este mic 60-70 familii, majoritatea (60%) Români veniți aici în 1904. Restul Turci însă foarte depărtați de turcii adevărați. Trec pe lângă curtea moșiei D-nei Căp. Blăniță și după un drum de 4 km, poposim la Cafeneaua din mijlocul satului, singurul loc de popas.

Turcii sunt răi cetățeni: tembeli. Toată vara stau întinși la soare în luminișurile din pădurea apropiată sau mai degrabă în punctul numit Canara pe unde agentul fiscal nu-i poate prinde. De abea toamna agentul poate să-i încaseze umblând cu bastonul în mână din bordeiu în bordeiu. Românii sunt muncitori și economi. La moșia de câteva sute de hectare muncesc muncitori din Buzău. Cultura câmpului se face bine. Starea culturală a populației lasă de dorit nefiind nici o școală în sat și copiii trebuind să se ducă la școală în Carvanul mic – este vorba despre Carvăn, n.n. - la 4 km. Și-apoi Turcii mai bine stau la cafea după ce au plătit dările și într-o turcească proastă vorbesc de geambașlăcuri, politică, etc., fără a avea grijă ca copiii lor să meargă la școală.

Răcorindu-se puțin, la 4,20 plec pe jos la Carvanul Mare, distanță cam 3 km și ceva de Velichioi.

Cum am ieșit din sat, am intrat în pădure unde căldura este înăbușitoare, neadiind deloc vântul din cauza copacilor înalți și plini de frunză. În pădure o liniște mormântală; numai câte o crenguță călcată de mine turbură liniștea. Nici o pasăre nu se vede. După 3 km., două dealuri și văi prin pădure, ajung în Carvan la 5 p.m., tocmai când factorul care venea de la Cranova pleacă spre Cuiugiuc. În Carvan nu am mai fost de 12 ani și totul mi se pare schimbat. Primăria nu mai este în același local: s-a mutat. Alte case s-au ridicat.

La Primărie mă întâlnesc cu d-l Notar Călărășanu și șeful de post-jandarmi Zamfirescu, cu cari vorbesc puțin și-apoi plec la Carvanul mic care în realitate este mai mare decât cestălalt Carvan. Distanța între sate este 1 km azi; când am fost eu, era 1,5 km, așa

că cred că satele se vor uni. În Carvanul mic mănânc puținele provizii ce aveam și ce am mai găsit la cârciuma-cafenea a lui Marin Enciu. La 9,30 p.m. mă întorc la Carvanul mare vrând să mă culc la un sătean cu care vorbisem. D-l Notar Călărășeanu nu mă lăsa însă și sunt silit să dorm la dânsul.

Sâmbătă 27/19 VI 1915 m-am sculat la 6.30 a.m. și răcorindu-mă cu un pumn de apă rece, am făcut o plimbare admirabilă până la marginea pădurei dinspre Nord. Apoi m-am întors la primărie și de aici părăsii la 7,30 a.m. Carvanul mare. Satul e mai mare ca Velichioi. Populația compusă din Români, Turci și Bulgari, în care Românii au, în ceea ce privește numărul, întâietatea. Înconjurat de păduri dinspre Nord, Est și S-E, Carvanul mare are o situație admirabilă. Chiar cred că această situație a făcut pe locuitori mai vioi, mai sprinteni și ceva mai înțelepți ca cei din Velichioi. Starea culturală este bună, însă ar trebui și o școală freöbeliană aici în sat pe lângă școala din C. mic. La Carvanul mic m-am dus direct la școala primară unde am întâlnit pe d-l învățător diriginte C. Neicu, lucrând în cancelarie. După o jum. oră am părăsit școala și m-am plimbat prin sat, însă nu am putut vorbi cu vre-un locuitor spre a le afla caracterul și felul de a trăi, fiind zi de lucru. M-am mulțumit cu cele ce am aflat de la domnul învățător postul al II-lea Crăciunescu. Locuitorii în majoritate bulgari trăiesc mult mai bine, după spusele Dumnealor, decât cei din Velichioi. Așa, spre exemplu, am văzut la Velichioi la cafeneaua la care trăsesem, masa cafegiului: o farfurie cu castraveți verzi cu oțet și o bucată de pâine a săturat pe un bărbat și o femeie; iar aci mi-au spus d-nii învățători trăesc mult mai lesne; au păsări, porci și legume numai și numai pentru ei. Având fericita ocazie să mă întâlnesc și cu D-nul Primar Caloianu, dânsul mi-a declarat exactitatea celor spuse, ambele sate fiind sub administrațiunea d-sale. Pela 10 a.m. m-am întors și în drum d-l Neicu mi-a dat castraveți și usturoiu din grădina școlii având astfel cu ce mi astâmpăra foamea la 12 la primărie. La 14 p.m. d-nii învățători Neicu și Crăciunescu au venit la Primărie cu puști de vânătoare în pădurea Dahan. Vânătoare, vorba vine; noi nu aveam de gând să împușcăm biete animale tocmai acum când e timpul mai frumos. La 800 de metri de Carvanul Mare am trecut granița veche Româno-Bulgară aducându-ne aminte cu această ocazie pericolul de a trece granița aceasta înainte de 1913. De scăpai de soldații români neîmpușcat fără pașaport apoi te luau în primire bulgarii. Locuitorii pașnici puteau trece nesupărați.

Odată pășită granița veche, răsuflai ușurat că în sfârșit calc pe pământul lui Mircea, acum liberat de vitezele noastre armate.

Au trecut secole întregi până ce în sfârșit a trebuit să se ridice țară aici unde este și azi și să-și ia dreptul ei prin sângele vitejilor, dacă nu voiesc dușmanii prin pacinică înțelegere. Urcăm o costişă prin pădurea plină de iarbă ca mătasea. La vre-un kilometru copoiul Barac, care venise cu noi, se aude lătrând în pădure a iepure. L-am lăsat să bată și am urcat până aproape de vârful dealului cam 2,5 km, unde ne-am oprit și am cosit eu cu d. Neicu o căruță de fân.

Așa de mătăsos, de mirositor și mult era încât ne cainăm că nu putem să cosim mai mult; se usucă degeaba. Plecăm mai departe. Câte o turturică zboară speriată din copac, în copac, iar Barac stă și latră la ea. La o cotitură dăm în sfârșit de un luminiș mai mare în care dehamăm caii și-i lăsam să pască. D. Neicu pleacă cu Barac și-și face gustul dând în vânt vre-o 5-6 cartușe. Pe la 6 p.m. plecăm înapoi, însă luăm drumul ca să ieșim de la pichetul 16. În marginea pădurii pichetul bulgăresc de abia se mai ține. Pereții făcuți din cherpici (cărămidă nearsă) și ploați din 1913 până acum, stau să cadă în fața lui, pe linie, piatra despărțitoare de țări, stă culcată parcă spunând că azi linia a fost trecută la sfârșit cu glorie. Prin câte emoții nu treci privind această piatră. Iată mai eri alaltăeri a fost războiul balcanic. Văd încă înaintea ochilor armatele ce se întorceau dela Sofia mândre de marșul lor vertiginos. Și-apoi incidentele din anul acesta dela graniță mă făcură să mă gândesc: cum stăteau bieții soldați în pustietatea asta? Pichetul român No. 16 este din piatră, masiv și are și alte clădiri cari însă, fiind descoperite, au slăbit. Totuși de te uiți la dreapta vezi grija țarei pentru apărătorii ei, de te uiți la stânga vezi contrarul.

La 9 p.m., am fost la Carvanul mic de unde m-am dus pe jos la Carvanul mare gândindu-mă mereu la graniță și repetând: vom fi liniștiți și mai cu seamă mulțumiți.

Duminică 28 urma să plec la 9 a.m. la Cuiugiuc. O telegramă însă, telefonată, m-a întors din plan și a trebuit ca, după ce am stat și Duminică în Carvan, să plec la Coslugea Luni de dimineață rămânând ca peste câteva zile să mă duc la Kainargea, Kranova și Kösele – Petroșani, azi n.n -. Statul în Carvanul Mare și Mic încă o zi nu mi-a stricat, întrucât am putut constata că locuitorii nu sunt patrioți ca cei din Lipnița, nu respectă mai cu seamă legile”.

Ce semnifică pentru noi, tinerii, Crăciunul?

 Daniela COJOCEA

Cunoașteți bucuria aceea când vă treziți de dimineață și vedeți că peste noapte a nins? Sau mirosul acela specific din care poți recunoaște aroma condimentelor, a citricelor, sau mirosul mâncării ce pare să aibă alt gust decât în orice altă zi din an? Dar sentimentul de recunoștință că sunteți înconjurați de persoane dragi vouă și doriți cu orice preț să le oferiți un cadou doar pentru a le arăta că îi iubiți? Poate vă sunt cunoscute toate aceste trăiri ce par desprinse din basmele și poveștile pe care le citeam când eram mici și simțeam că totul este posibil.

Crăciunul înseamnă atât de multe lucruri pentru noi, tinerii, și totuși le pot rezuma la un simplu cuvânt: magie.

Cum crezi că percepe societatea de astăzi această sărbătoare?

Societatea? Într-un mod voalat își focalizează întreaga atenție(și resursele materiale, să nu uităm!) asupra „cadoului perfect”, meselor pline cu nenumărate feluri de mâncare pentru o întreagă săptămână, stresului și obligației de a se încadra într-un tipar ce începe a fi aplicat cu luni înaintea acestei sărbători și asupra unui model de moralitate și bunătate îmbrăcat în haine roșii, despre care nu se știe decât că aduce jucării copiilor cuminți.

Semnificația din spatele acestor lucruri este cea care ar trebui să conteze, dar tocmai ea este cea uitată de multe ori.

Crezi că se mai păstrează tradițiile vechi, „din moși-strămoși”?

Cu siguranță tradițiile se păstrează, probabil nu toate, dar cele mai multe dintre ele da. De fapt, tradițiile sunt cele care ne apropie în seara de Crăciun. Cred că toți copiii îi scriu lui Moș Crăciun și îl așteaptă cu lapte și prăjiturile, cu toții împodobim bradul și mergem să colindăm, aprindem lumânări și încercăm să fim mai buni.

Ce tradiții respecti tu?

De câte ori am ocazia, țin neapărat să re trăiesc atmosfera magică atunci când toată familia se află în jurul bradului, iar pe fundalul luminițelor de Crăciun și al colindelor, descoperă cadourile primite și se bucură de simplul fapt că suntem împreună.
(Heinrich Otilia, 18 ani)

Iată părerea unei adolescente care încă dorește să simtă magia Crăciunului și profită, în fiecare an, de atmosfera fantastică pe care această sărbătoare o aduce cu sine. Cred că este cel mai așteptat și mai iubit „eveniment” de către oamenii din toată lumea, în special de cei mici. Ei sunt motivul pentru care există fel de fel de povești despre omul cu barbă albă care vine cu un sac plin de cadouri doar la cine e cuminte, pentru ei încercăm să decorăm casa cât mai frumos cu putință, „să aducem spiritul sărbătorilor”, „să știe Moșul unde să vină” (după cum spun părinții). Te uiți în ochii lor și le citești bucuria, nerăbdarea și entuziasmul atunci când încearcă să te ajute la decorat, iar ei reușesc astfel să-ți transmită din energia lor. Se simte în aer acel spirit vesel care acoperă frigul, vijelia, vântul de afară și provoacă, în schimb, căldură în suflete.

Auzim deseori de la părinți sau de la bunici, în timp ce își îndeplinesc sarcinile pentru casă, cum își amintesc cu drag și nostalgie vremurile copilăriei, Crăciunul petrecut în acea perioadă, când și ei, la rândul lor, experimentau fericirea absolută în așteptarea Moșului. Bunica povestește despre tradiția împodobirii bradului în Ajun, bunicul despre mersul la colindat, cu steaua, ursul sau capra, amândoi cu aceeași sclipire în ochi și cu o exactitate a desfășurării acestor „ritualuri” de parcă ar fi fost ieri.

Ne dăm astfel seama că spiritul Crăciunului este nemuritor, îl dobândim încă de pe vremea când ni se citesc povești, și rămâne în suflet toată viața; se pare că nimic nu poate înlocui acea satisfacție sufletească din interiorul fiecăruia dintre noi atunci când își vede oamenii dragi alături, mai fericiți ca niciodată, respectând datina.

Atlantida din noi

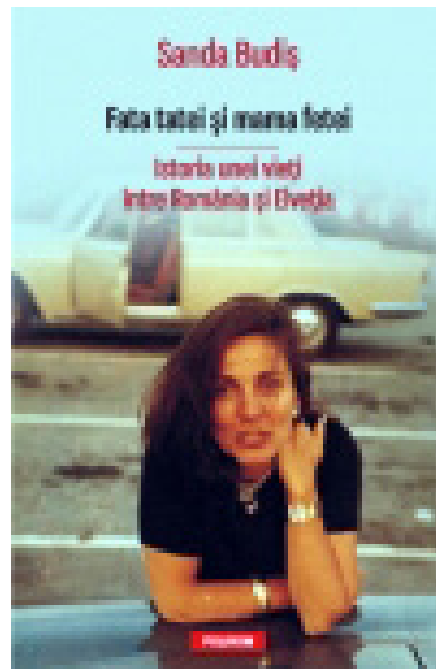
■ Vartan ARACHELIAN

Citind revista de față, condusă cu atâta sârg de doamna Aurelia Lăpușan, constat că există, indiscutabil, o lege a compensațiilor. Mă voi referi aici la patologia memoriei selective. Iată cazul meu. Și al promoției mele, care, odată cu avansarea în clubul optzeciștilor, percepe din ce în ce mai acut, mai senzorial existența *reală* a acelui continent pe care cei tineri dacă au habar, îl consideră de mult dispărut. Da, e continentul pe care l-am populat cândva. Dovada? Memoriile scrise pot fi, dar și nostalgia care se constituie nu doar ca melancolie, dar și în act de reproș.

Aceste prea sumare considerații mi le-au prilejuit lectura cărții doamnei Sanda Budiș. Atlantida Doamnei, ca și a noastră, e Constanța interbelică! Cine e doamna Budiș? O constănțeană ce ni se recomandă oarecum insolit: *Fata tatei și mama fetei, Istoria unei vieți între România și Elveția*, o carte de memorii apărută de ceva vreme la *Polirom*. Cele aproape patru sute de pagini de memorii dense sunt o călătorie prin acel continent dispărut și care, ca o *fata morgana*, ne apare, odată cu vârsta, extrem de vie. Doamna e fiica generalului Alexandru Budiș, autor militar, profesor la Academia de Război și fost atașat militar la Sofia. Dar - în plus, *nota bene* - și mama unei fiice de toată isprava, Sandra Pralong. Deținătoare a unui *curriculum vitae* internațional, e azi consilier la administrația prezidențială, însărcinată cu problemele diasporei. Le sunt, deopotrivă, recunoscător. În privința mamei,

mărturisesc că mă simt vinovat că deși am cunoscut-o, odată cu Sandra, n-am manifestat o minimă curiozitate profesională față de romanul vieții ei. Altfel mi-am dedicat multe emisiuni românilor din exil, mulți mai puțin spectaculoși prin experiențele de viață sau obârșiile lor familiale. Avem acum povestea vieții ei și, iarăși, șansa să constatăm cât de mulți suntem cei care căutăm lumea pe care generația care conduce România de azi o crede dispărută definitiv. Eroare! Lumea aceasta, Atlantida noastră, există nu doar în memoria vârstnicilor efemeră, ci e restituită abundant în realitatea virtuală a literaturii memorialistice, genul care se dovedește cel mai productiv odată cu libertatea câștigată la Revoluție!

Constanța e și pentru nonagenara noastră concitadină Atlantida personală. Dați-mi voie să rezum aici un episod din mărturiile ei. E vorba de un frate al mamei sale, Horia Grigorescu, primar al urbei noastre la începutul anilor treizeci. Era, zice autoarea, cel mai tânăr primar. Orașul, distrus de război și de ocupația turco-bulgărească avea mari nevoi financiare. Legea salvatoare, pentru care avea să se bată edilul-șef, ajutat și de ministrul în funcție, liberalul Vasile Sassu, constănțean prin naștere, fiu de mocani veniți să colonizeze Dobrogea, a fost taxarea exportatorilor de produse petroliere - majoritatea companii multinaționale - prin portul Constanței. Vizați de scăderea câștigurilor împărătești, cei care urmau să fie taxați au încercat

anihilarea proiectului. Cum nu există un lobby mai eficace decât mita, unul dintre cei mai buni prieteni ai primarului, fost coleg de studii în drept la Paris, a consimțit să încerce miluirea lui Horia Grigorescu. Suma era uriașă: câteva milioane de lei. (Un apartament luxos la vremea aceea, ne traduce scriitoarea, costa doar câteva zeci de mii de lei.) Zis și făcut, amicul s-a înfățișat să-i cumpere cinstea cu o servietă burdușită cu bancnote. „Unchiul meu, nu numai că nu i-a luat banii, ci a aruncat cu geanta cu bani după colegul lui și de atunci nu s-au mai văzut și nici nu și-au mai vorbit. (...) Legea a ieșit și astfel visteria primăriei s-a umplut, iar cum atunci nu se fura, banii au fost gestionați cinstit.” În anii mandatului acestui primar prin cele 60-70 de milioane încasate grație acestei legi s-au executat numeroase proiecte edilitare. Urgența întâia era consolidarea malurilor; surparea

lor nu era doar un pericol, ci iminența fusese deja probată prin surparea a două străzi din estul pieții Ovidiu; peninsula risca să se transforme într-o insulă. Apoi s-au făcut cele două diguri de larg care lărgesc micul port de ambarcațiuni. Portul comercial a fost înzestrat cu trei platforme noi pentru manipularea mărfurilor, iar *Cuibul Reginei*, zidită tot în anii treizeci, a devenit o podoabă demnă la fereastra prin care România privea lumea. Stațiunea Mamaia a cunoscut, după anii războiului și a devastării ei de către ocupanții vremelnici ai Dobrogei, noi amenajări. E vorba de Hotelul Rex și de șoseaua care va fi în prelungirea Bulevardului Regina Maria.

După cum se știe, această stațiune balneo-climaterică funcționa din 1906 într-un pavilion de scândură, fără instalații necesare și cu gherete primitive. Primarul Horia Grigorescu, după ce a inițiat parcelarea plajei pe o distanță de trei kilometri, în locul vechiului pavilion de băi a inițiat în 1932 un concurs pentru executarea noului pavilion din beton armat. Construcția în formă de T invers e compusă dintr-un cazino și un restaurant, iar în cele două laturi se aflau cabinele-vestiare pentru femei și, respectiv, bărbați. Restaurantul, dotat cu ferestre mari, orientate spre mare, se prelungea printr-o suită de terase placate cu mozaic în pătrățele de alb și negru, pătrunzând departe în apă. Doamne înveșmântate în alb, însoțite de domni eleganți sub umbrele multicolore făceau un du-te-vino de promenadă, adăstând, uneori, la un bar, instalat pe platforma care închidea acest ansamblu arhitectonic, unde puteau servi băuturi răcoritoare. Să nu uit de perechile de tobogane de pe cele două părți ale căii de deasupra apei, care au făcut deliciul copilăriei noastre.

Dacă Bucureștiul era pentru străini, Parisul Orientului, Mamaia ambiciona să concureze, nu doar prin așezarea plajei cu fața spre Răsărit, cu nisipul său de aur și, de asemeni, prin frumusețea edificiilor moderne, cu celebrele stațiuni marine europene. Praful și pulberea s-a ales din moștenirea noastră! Mamaia de azi e o îngrămădire haotică de hoteluri, tarabe și insanități. Maidanele au luat locul spațiilor verzi, țigănia e etalonul comerțului uzual. Această impresie o are și autoarea noastră: *„Astăzi îmi vine să plâng când văd decăderea orașului în care m-am născut, cu străzi pline de gropi murdare și neîngrijite, pe care însă circulă bolizi de sute de mii de euro. Cu case dărăpănate în zona rezidențială a peninsulei, fala orașului în tinerețea mea, pierdută între blocurile înnegrite de vreme, cu tencuieli căzute, cu vegetația veștejită și în loc de iarbă o invazie de buruieni. Nu mai vorbesc de cartierul La corturi, un bidonville din cele mai infamante din care am văzut în filmele de acuzare a degradării sociale maxime. Și, spre stupoarea mea, tânărul clown a fost ales pe 10 iunie 2012 pentru al patrulea mandat, după 12 ani de luare în bătaie de joc a funcției celei mai frumoase din toată administrația statului... (Trebuie să recunosc cu oarecare rușine că dacă n-ar fi vorba de poziția lui, m-ar distra nebuniile lui, dar nu ca primar, ferească Dumnezeu! Îmi repeta mereu tata: **În viață trebuie să ai mereu ținută!**)*

După cum se vede, memorialistica sau redescoperirea *Atlantidei personale* poate avea - sau măcar își propune, prin comparația pe care obligă prezentul să se supună istoriei locului, ca și a oamenilor care l-au administrat -, și o funcție tămăduitoare. Cred că așa se aștern pe scris memorialiștii de azi ai vremurilor de ieri.

ZESTREA ROMÂNIEI ÎN PATRIMONIUL UNESCO

De Ziua Națională a României, UNESCO a luat decizia de a înscrie pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Imaterial al Umanității „Tehnicile tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova”, „o expresie a creativității, identității și coeziunii sociale”, conform unesco.org.

Pe lista Patrimoniului Natural, România are înscrisă pe lista UNESCO Delta Dunării.

Pe lista Patrimoniului Material UNESCO, din România figurează: 7 Biserici fortificate săsești din Transilvania, Mănăstirea Hurezi, 9 Biserici pictate din nordul Moldovei, Centrul istoric al orașului Sighișoara, 8 Biserici de lemn din Maramureș, 6 Fortărețe dacice din munții Orăștie.

Pe lista Patrimoniului imaterial, România are înscrise în Patrimoniul UNESCO: Doina, Ritualul Călușului, Ceramica de Horezu, Colindatul de ceată (dosar comun cu Republica Moldova).

A întoarce foaia

Ioan ADAM

A întoarce, ca verb ce indică schimbarea poziției firești (sau inițiale) a unui lucru sau a unei făpturi, este pivotul unui noian de zicale mai vechi sau mai noi. Românii spun: **a întoarce târgul** (adică a strica înțelegerea dintâi), **a i se întoarce cuiva mațele pe dos** (ca efect al scârbei ori al sațietății de mâncare și băutură), **a-și întoarce privirea** (deci a se uita în altă direcție, îndeobște contrară celei dintâi, așa cum fac, la „Union”, Jupân Dumitrache și Rică Venturiano), **a-i întoarce cuiva spatele(ceafa, dosul)**, gest de supărare, desconsiderare și, mai rar, de ingratitudine, **a întoarce punga pe dos** (așadar a cheltui toți banii, până la ultimul sfanț).

Vremurile mai noi au adus cu ele și alte expresii. „Așa e, puicușorule, c-am **întors-o cu politică**. Aud? Țe era de făcut?” își justifică Agamiță Dandanache șantajul în urma căruia se alege deputat. Până mai deunăzi se mai zicea și **a o întoarce ca la Ploiești**, comportament predilect al panglicarilor politici care una spun în opoziție și alta fac la guvernare.

Originea zicalei **a întoarce foaia**, cu varianta, azi ușor desuetă, **a o întoarce pe foaia cealaltă**, e controversată. În 20 ianuarie 1998 s-au împlinit 100 de ani de când George Coșbuc, în rubrica lui **Zicători explicate** din ziarul **Epoca**, inventaria opiniile celor care s-au pronunțat asupra expresiei cu pricina. Părerea bardului transilvan era că zicala s-a născut din contemplarea adierii vântului prin foile cărților:

După direcția vântului, foile se întorc într-o parte ori într-alta: în față, în dos, în dungă. **S-a întors foaia** ar însemna: s-a schimbat bătaia vântului, s-a schimbat situația.¹

O veritabilă schimbare de situație înfățișează Caragiale în nuvela **Kir Ianulea**, în care relua cu suprem rafinament stilistic vechea poveste a diavolului păcălit de femeie ce-i tentase cândva și pe Giovanni Brevio, Machiavelli și La Fontaine. „Țanțoșă”, „înțepată”, „posacă și-ncrunțată” la începutul căsniciei, Acrivița își modifică radical atitudinea față de soț:

A mers așa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei **să-ntoarcă foaia**, să-l prăjească și pe altă parte: s-a prefăcut că-l teme, că e zuliară.²

Personal sunt de partea celor care cred că originea expresiei trebuie căutată în spectacolele din bâlciurile și iarmaroacele de odinioară. Acolo se difuzau o puzderie de cărți populare (cronografe, gromovnice, trepetnice, ba chiar și calendare și almanahuri ilustrate) care făceau deliciul oamenilor simpli și al boiernașilor doritori de sfaturi și preziceri. Cu aceste cărți în mână, și întorcându-le cu dichis foile cu poze, strămoșii gazetarilor de azi făceau presă *avant la lettre*, adică horoscoape, prognoze meteorologice, inițiere religioasă, cronica faptelor senzaționale, ba chiar și politicie. La urma-urmei, nu erau singurii din Europa care procedau așa. Până și în civilizata Franță, lucrurile se mai petreceau aidoma chiar și în veacul al XIX-lea, o probă peremptorie fiind poema lui Francis Jammes – **Copila citește almanahul**, admirabil tradusă de Ion Pillat:

Cu ouă-n coș, copila citește almanahul,
și lângă sfântul zilei și starea vremii, mii
de chipuri minunate i-arată Zodiace:
Berbecul, Capra, Peștii și Taurul – ca vii.

Și astfel țărănuței prostuțe-i vine-a crede,
că peste ea, departe, în stelele cerești,
sânt târguri, ca pe-aicea, cu-asini și cu cirede
de tauri mari, cu capre, berbeci bătuți și pești.

Citește despre târgul ce-n ceruri va să fie.
La Cumpene cum **foaia** cu semne **se-ntorcea**,
ea-și spune că în ceruri, ca și la băcănie,
se cântărește sare și suflet și cafea.³

A ÎNTOARCE (CUIVA) ȘURUBUL, A O ÎNTOARCE LA ȘURUB

Pentru a caracteriza acțiunea celui ce umblă cu viclenii, cu înșelătorii și minciuni, se mai foloseau în veacul al XIX-lea expresiile **a întoarce (cuiva) șurubul** și **a o întoarce la șurub**. Într-o farsă de Alecsandri, **Arvinte și Pepelea**, întâlnim prima zicală în replica unuia dintre protagoniști: „Așa-i

¹ G. Coșbuc, *Opere alese*, IV, ed. cit., p. 298.

² I.L. Caragiale, *Opere*, I. Proză literară, ed. cit., p. 509.

³ Ion Pillat, *Opere*, 4. Tălmăcirii 1919-1944. Ediție îngrijită, tabel sinoptic și cronologic, note, variante, notă asupra ediției de Cornelia Pillat. Prefață de Ovid. S. Crohmăniceanu, Editura Eminescu, București, 1988, p. 129.

că **mi-o întors şurubu'**, puşchiu' [ştrengarul – n.n.] cel de Pepelea?"⁴ Intrat în horă cu cei tineri, popa Buligă (cel din **Amintiri din copilărie**) scapă cu faţa curată folosind o stratagemă de om bătrân:

Şi tragem un ropot, şi două, şi trei, de era cât pe ce să scoatem sufletul din popă. Şi aşa l-am vlăguit, de-i era acum lehamete de noi. Dar vorba ceea: «Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci!». De la o vreme, văzând bietul popă că s-a pus în cârd cu nebunii, începe **s-o întoarce la şurub**:

– Mă aşteaptă nişte fii de duhovnicie, dragii mei, şi trebuie să mă duc mort-copt, căci acesta ni-i plugul.⁵

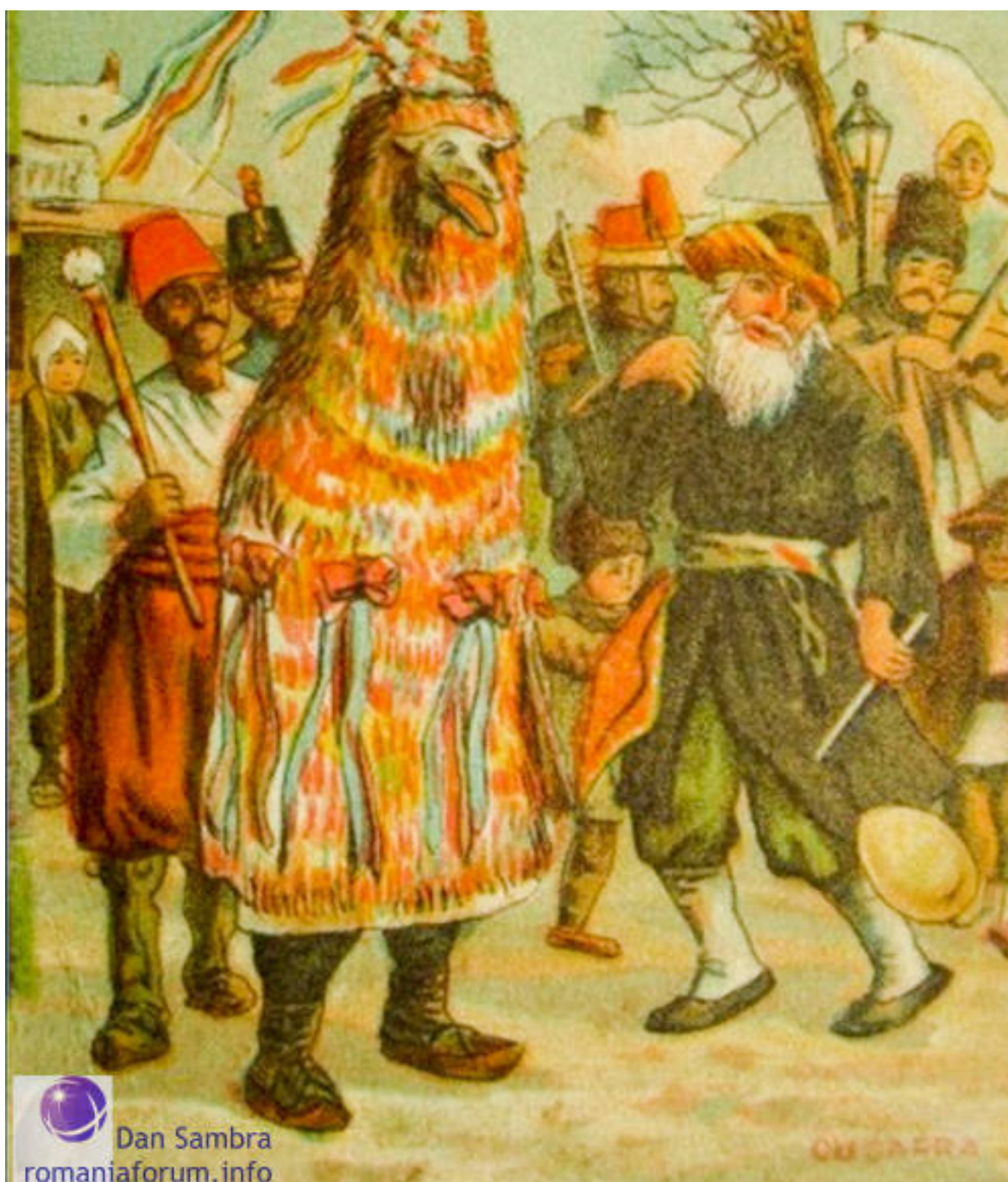
Expresia pare să se fi născut prin contemplarea unor mecanisme nemţeşti (germanii reprezentând şi azi în ochii românilor un etalon al tehnicităţii) ce foloseau şurubul (<germ. dial. *Schrube*) pentru a transmite ori imprima o mişcare de rotaţie. Una din corecţiile fizice pe care le aplica Smăranda lui Ştefan a Petrei băieţilor săi neastâmpăraţi se baza pe efectele dureroase ale unei mişcări giratorii:

Şi după ce ne culcam cu toţii, noi, băieţii, ca băieţii, ne luam la hârjoană, şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte-un şurub, două prin cap...⁶

⁴ V. Alecsandri, *Opere*, V, ed. cit., p. 714.

⁵ Ion Creangă, *Poveşti, Amintiri, Povestiri*, ed. cit., p. 206-207.

⁶ *Ibidem*, p. 176.

Roșu și verde sau cum din amintiri se nasc ideile de Crăciun

Ce să vezi, suntem în decembrie! Parcă mai ieri scriam despre primăvară, vară, soare și alte nebunii. Cum mai trece timpul ăsta. O fi bine, n-o fi bine, asta doar Dumnezeu știe.

Dintre toate plantele alese a fi povestite aici, cel mai frică mi-a fost de plantele lunii decembrie. Mă gândesc din vară la subiect. Ce o să scriu, ce o scriu? În mintea mea stăruia doar gândul că este iarnă, nu-i nimic pe afară, totul uscat, acoperit de zăpadă, dă doamne o zăpadă, te rog... să se bucure și fi-miu, cum mă bucuram eu când îmi făcea tataie un derdeluș de la garaj până în poartă (5 m sunt, nu vă gândiți la cine știe ce, dar eu mă bucuram).

Aveam în cap doar bradul, dar ce mă fac, că eu nu știu mare lucru despre brazi, decât că sunt veșnic verzi, se face sirop din muguri de brad și da, corect, îi împodobim de Crăciun.

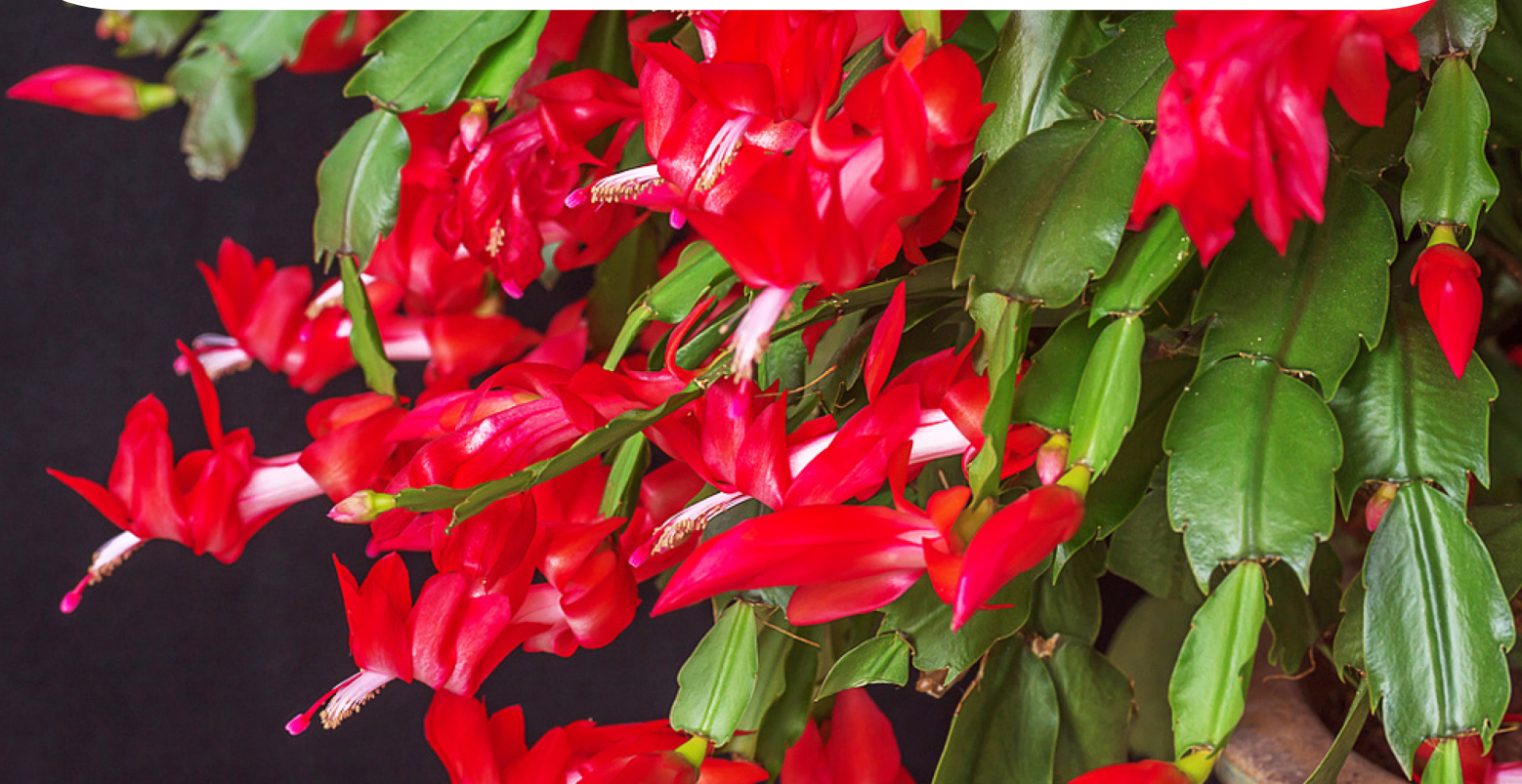
Ce să vezi, mare e grădina iernii. Să vă povestesc. Cum călcam eu niște haine, cam absentă recunosc, pac și ideea! Păi aici, unde calc eu acum, avea mamaie o Crăciuniță. Arunc fierul de călcat, dau să fug la calculator să nu-mi uit ideea și în goana către birou, văd, ghiciți ce? Pe birou, mi-am cumpărat deunăzi o Stea de Crăciun – planta aceea cu frunze verzi, flori roșii de și neinițiații au ajuns să o cunoască și să-i știe denumirea științifică, nu de alta dar e plin supermarketul în preajma sărbătorilor, iar

dacă nu ai una pe masă s-a terminat! O și aud pe mama, cum sună: vezi că la magazinul X au băgat Euphorbia la 3.99! Ia și tu poate mai duci câte una cadou pe la prietene! Da....

Povestea merge mai departe: sunt în fața calculatorului fericită că am deja: nu una, ci două plante de Crăciun. De felul meu nu sunt consecventă unui subiect, așa că scriu două, trei vorbe și pentru că tot eram la Crăciun și pentru că e înainte de prânz și mi se cam face foame, îmi vine în minte alt gând. Cu ce îmi surprind familia la masa de Crăciun? Search pe google, desigur în căutare de idei. Numai că în loc să văd friptura, am văzut mesele aranjate și... a treia plantă de Crăciun: Ilex Aquifolium sau mai simplu spus: Laur.

Uite așa am trei plante: Crăciunița (*Schlumbergera*), Steaua Crăciunului (*Euphorbia*) și Laurul (*Ilex*).

Să vă spun cuvinte despre cea mai cunoscută în tradiția românească, Crăciunița, cei drept foarte multe nu știu nici eu, dar cea mai pregnantă idee în mintea mea, tot de la mamaie mi se trage!, este că plantei nu-i prea place să i se schimbe locul. Acolo ai așezat-o, acolo o lași pentru că altfel nu mai înflorește! Există varietăți cu specii roz, violet, roșii și albe și dacă nu mă înșeală ochii cred că am văzut prin supermarketuri, mai nou și galbene.

Ei și uite așa trecem la vedeta Crăciunurilor moderne, planta fără de care nu te poți duce în vizită în această perioadă. De la câțiva centimetri în înălțime, pînă la ditamai copăcelul – Steaua Crăciunului sau *Euphorbia pulcherrima* sau *Poinsettia*, face senzație în casele noastre de sărbători. Recunosc, și mie îmi place!

În spatele florii stă o legendă frumoasă, din Mexic, țara sa de origine. Pepita, o fată săracă, mergea către slujba de Crăciun. În fața capelei și-a dat seama că nu are nici un dar de oferit micului născut așa că a cules niște buruieni de pe marginea drumului pe care le-a așezat lângă iesle. Oamenii au rîs de darul ei, copila s-a întristat și a izbucnit în plîns. În acel moment buruienile s-au transformat în aceste flori minunate și roșii.

Și pentru că de obicei vă spun și despre proprietățile medicinale ale plantei, ei bine *Euphorbia* este folosită pentru tratamente încă de pe vremea aztecilor! Tratează astmul, bronșita, latexul din frunze tratează verucile, are puternice proprietăți antivirale, stimulează lactația, o pastă din rădăcina plantei tratează durerile de stomac și lista poate continua, dar, atenție, doar medicul sau terapeutul vă pot spune când și mai ales cum să apelați la tratamentele naturiste!

Încet, încet lista se apropie de sfârșit și ajungem la *Ilex aquifolium* sau simplu spus: Laurul! Îl știți: cu frunze verzi, cu margini ondulate și spinos

dințate și fructe mici, sferice, de culoare roșie, face aranjamentele de Crăciun ieșite din poveste și da, are povestea lui pe fiecare continent, dar lipsește cu desăvârșire din mitologia islamică și iudaică, din simplul motiv că, în aceste zone geografice, nu crește.

Frunze verzi și fructe roșii, laurul ne aduce în față Crăciunul. Celtii credeau că el guvernează iarna, plantau arbustul lângă casă pentru fi protejați de fulgere și pentru a ține spiritele rele departe de casă, japonezii au legenda prin care prințul Yamato a învins în luptă cu o lance făcută din lemn de Ilex, ca simbol al autorității divine. Tot japonezii pun la ușă o ramură de Ilex pentru a ține departe spiritele rele.

Oriunde am fi în lumea asta, Ilex reprezintă clar spiritul Crăciunului și, cum îmi place mie, are proprietăți medicinale! Este diuretic, alungă febra provocată de răceală și gripă, laxativ și tranchilizant în cazuri de epilepsie și schizofrenie. Fructele sunt extrem de toxice.

Ce am aflat acum? Cunoscutul ceai Mate – este o specie *Ilex paraguayensis*, despre care chiar nu știu nimic! :)

La final de an vă doresc să îl primiți cum se cuvine pe Moș Crăciun, să aveți bradul împodobit, flori la fereastră, căldură, lumină și multă culoare în suflete! Nu uitați de vâscul atârnat deasupra ușii și sărutul de sub el!

Arheologie subacvatică în România

Hidroavioane ascunse sub apă

■ Laurențiu Marin DOBRE

Universul subacvatic, în special cel submarin, a provocat din totdeauna în imaginația și gândul oamenilor faptul că în străfundurile albastre s-ar afla scufundate așezări sau epave încărcate cu comori. Tentațiile miturilor submerse au aprins încă de la începuturi gustul multor plonjori îndrăzneți, care au transformat scufundarea în aventuri rocambolești. Alături de acești temerari și dependenți de adrenalină, astăzi sunt și cercetătorii și specialiștii care au dezvoltat întreagă „industrie” științifică.

Potențialul arheologic subacvatic, descoperirile din a doua jumătate a secolui XX și dinamica rapidă a tehnicii și tehnologiei în scafandrierie au încurajat cercetarea submersă, care pe parcursul timpului a îmbrăcat o formă organizată bazată pe principii, instituții și personal calificat.

Arheologia subacvatică este o disciplină pendintă arheologiei generale, având ca obiect căutarea, identificarea, recuperarea, studierea, conservarea, păstrarea și valorificarea științifică a vestigiilor istorice scufundate. În paralel cu acest obiectiv, arheologia submersă promovează o accentuată politică de protejare a siturilor scufundate, până când exploatarea artefactelor va avea garanția unei valorificări exhaustive de către un personal calificat într-o manieră profesionistă și organizată.

Debutul arheologiei subacvatice în România este semnat, la sfârșitul anilor '60 (sec. XX), de comandorul Constantin Scarlat, când „zeul propagandistic și pedagogic”¹ al scafandrieriei, topografiei și cartografiei subacvatice face primele descoperiri submarine ale unor epave, bunuri de factură antică, și întocmește primele schițe ale așezărilor antice scufundate, porturile Callatis și Tomis.

Rezultatele explorărilor subacvatice ale lui Constantin Scarlat s-au materializat în publicații de specialitate, articole, comunicări și lucrări², iar prin determinările și experiențele sale a creat premisele formării în România a noii discipline a arheologiei.

¹ Radu Vulpe – Prefață, Constantin Scarlat, *Țărnuțul nevăzut al Mării Negre*, Editura Militară, București, 1982, 7.

² Geografia submarină (1970), Portul anitc submers Callatis (1973), Căi navigabile antice în Dobrogea (1976), Epavele quirasatelor de pe Dunăre (1977), Țărnuțul nevăzut al Mării Negre (1982), Acvanauții - temerarii adâncurilor (1984), Itinerare subacvatice la Istru și Portul Euxin (1988), Călătorie în adâncuri (1989)

Datele și informațiile scoase din adâncurile apelor au fost prețuite la justa lor valoare în studiile unor renumiți arheologi ai epocii sale, precum Adrian Rădulescu, Radu Vulpe, Constantin Scorpan, Mihai Irimia ș.a.

Evoluția activităților științifice sub apă este subordonată echipamentelor în materie de scufundare. Prospectarea adâncurilor albastre s-a arătat mai prodigioasă, mai cu seamă în ultimii ani, datorită aparatelor și utilajelor performante și, desigur, cercetării și analizei izvoarelor istorice scrise și nescrise, a documentelor, arhivelor și legendelor locale. Astfel, de la an la an, a sporit numărul descoperirilor, s-au înmulțit artefactele scoase la suprafață și s-a mărit semnificativ volumul de date istorico-științifice. Aplicarea tehnologiei 3D rezultatelor obținute, îmbinată cu scanarea cu ultrasunete, magnetică și electromagnetică³ a oferit posibilitatea reconstrucției și proiectării în format digital sau reproduceri materiale (imprimare 3D) a bunurilor culturale scufundate.

Analizate prin prisma tipologiei, vestigiile arheologice imerse se împart în patru categorii de situri. Într-o ierarhizare numerică, epavele dețin detașat prima poziție printr-o varietate de tipuri și modele, pe poziția secundă se află siturile terestre scufundate, urmate de sanctuarele subacvatice (depozite rituale) și depozitele subacvatice fără caracter ritual.

Epavele, închise sub ape, au găsit în mediul acvatic o modalitate de a transcede timpul și a ne prezenta clipele trecutului. Cel mai adesea păstrează o imagine neschimbată, în trei dimensiuni și cu un puternic impact vizual. În multe situații surprind instantanee ale istoriei, neatinse de scurgerea vremii, fără ca factorii antropici sau naturali să altereze autenticitatea și caracteristicile vestigiilor. Frecvent au fost numite „mașina timpului”, un cognomen confirmat în România de epava distrugătorului *Moskva*⁴.

În țara noastră, după anii '90, degingolada de pe scena politică a pătruns și în sfera cultural-

³ Sonar, Echosounder Multibeam, Laser bathymetre, Magnetometru etc

⁴ Descoperit în anul 2011, la adâncimea de cca. 45 metri, la 12 mile de țărm, travers de localitatea Agiea, distrugătorul *Moskva* afișează în detaliu dezastrul naval din iunie 1941

științifică afectând și arheologia subacvatică, care a fost abandonată de o mare parte dintre specialiști. Resuscitată sporadic, din punct de vedere științific, de către pasionați (Muzeul de Arheologie „Callatis” Mangalia), cercetarea submersă a alunecat în cercul plonjorilor amatori, care au perpetuat într-o manieră empirică prospecțiunile începute de Constantin Scarlat. Paradoxal, emulația din sectorul amator, aduce importante rezultate prin descoperirea unor epave cu un încărcat trecut istoric⁵.

Este un subiect care în ultimii 10 – 15 ani a proliferat în mass-media, prin apariții constante pe fondul identificării în adâncurile apelor a mai multor bunuri culturale specifice mijloacelor de transport pe apă, din care o parte au fost aduse la suprafață. Pe această cale, cele mai recente descoperiri au fost publicate în articole de presă cu caracter informativ sau au fost făcute publice prin reportaje radio-tv din categoria “senzațional”, toate fără un conținut științific. În majoritatea situațiilor, artefactele găsite, începând de la cele mai des întâlnite ancore, amfore, material de balast, tunuri, mine, torpile și până la epave (schelete lemnoase, corpuri de nave sau epave întregi) au fost prezentate sumar și într-o notă care promova turismul subacvatic sau ca scufundare obligatorie plonjorilor trecuți de nivelul *basic*.

Uneori, aviditatea pentru inedit a jurnaliștilor a determinat publicarea unor opinii exprimate de pseudospecialiști care au amplificat sau denaturat valoarea istorică a materialelor: „Sub apa mării, în zona cetății și a portului Callatis, se găsesc fragmente ceramice, mai numeroase fiind amforele și țiglele, fragmente arhitectonice, dar și epavele unor corăbii antice, construcții terestre, *pavaje*, resturile unor ziduri din cărămidă antică, dale de piatră prelucrate”⁶, aspecte cu privire la care mulți specialiști sunt rezervați. Arheologi din zona calatiană, precum și scafandri experimentați susțin că majoritatea afirmațiilor sunt speculații, exagerări; *pavelele* și *străzile* imerse ale Callatisului sunt o iluzie optică, de cele mai multe ori relieful submarin de origine calcaroasă dispus sub formă de lespezi crează aceste imagini. Nu este exclus ca acestea să existe, dar nu avem încă o confirmare certă din adâncuri.

La polul opus se află ignoranța protagoniștilor unor descoperiri care prin neimplicare sau printr-o prezentare deformată a obiectelor găsite au diminuat importanța științifică a vestigiilor:

exemplu, cazul vasului german de tip cargo care a fost descoperit în anii '80 de către scafandri militari. Până în anul 2007 a fost cunoscut sub numele de *Bremen*, când o echipă⁷ de scafandri amatori au stabilit că este nava germană *Arkadia*⁸. Rezultatul, la peste 20 de ani de la descoperire multe din elementele de mobilier naval au fost demontate și două mitraliere de calibru mare, care erau instalate la pupa navei, au dispărut.

Între acești amatori de inedit se află și scafandri care au înțeles că pasiunea pentru epave are o limită legală, iar importanța istorică și valoarea științifică a vestigiilor submerse plutește deasupra gloriei personale. Doi dintre acești plonjori sunt Pascale Roibu, autorul lucrării *Vremea căutărilor*, *Jurnalul unui scafandru* și Iulian Rusu, care în ultimii cinci ani printr-un parteneriat cu instituții muzeale și culturale au îmbogățit datele referitoare la patrimoniul cultural subacvatic.⁹

Când discutăm despre apă, cercetare subacvatică, epave, cu siguranță privim către corăbii, catarge, ancore sau comori, însă, în mod paradoxal, există și epave care populează fundul apelor și a căror activitate era în spațiul aerian; hidroavioanele și avioanele. Aparatele de zbor, construcții relativ recente, caracteristice secolului XX, victime ale unor confruntări militare, accidente sau erori de pilotaj, acum epave captive în adâncurile apelor, au făcut de-a lungul timpului obiectul căutărilor mai multor scafandri.

Începând cu anul 1930, la Constanța, pe malul lacului Siutghiol, zona Palazu este instalată baza militară¹⁰ de hidroavioane, care avea ca scop apărarea portului maritim constănțean, o unitate care după încheierea războiului. „La 1 august 1950, Escadrila de Hidroaviație Mamaia avea în dotare 10 hidroavioane monomotoare biplane cu două locuri, construcție metalică tip Heinkel 114”¹¹. După desființarea hidroscalei, foștii piloți și angajați ai bazei au povestit despre aparatele de zbor scufundate în lac în diferite circumstanțe; atacuri aeriene sau accidente la amerizare.

⁷ Clubul Aquaris Diving Center Constanța

⁸ Vasul naviga sub pavilion german și plecase din portul sovietic Sevastopol spre sud; în data de 29 aprilie 1943 sfârșește în barajul de mine S-57, care proteja portul Constanța

⁹ În anul 2010 predă Muzeului Marinei Române Constanța trei ancore antice descoperite în Marea Neagră, în anul 2012 înștiințează Direcția Județeană pentru Cultură Constanța cu privire la identificarea a două posibile epave antice în Marea Neagră, în anul 2015 înștiințează Direcția Județeană pentru Cultură Tulcea cu privire la identificarea a trei corăbii de lemn scufundate la Sulina

¹⁰ La 17 iulie 1930 Grupul de Aviație Maritimă a fost reorganizat ca Flotila de Hidroaviație și a funcționat la Palazu până la data de 1 aprilie 1960 când a fost desființată

¹¹ Marian Moșneagu, *Politica navală postbelică a României (1944-1958)*, Editura Mica Valahie, 2011, 217

⁵ Submarinul *SHCH 203* (2007), Distrugătorul *Moskva* (2011), *epavele de lemn de la Sulina* (2015)

⁶ Alina Enache, *Callatis, Cetatea pierdută*, Historia, anul IX, nr. 6, decembrie 2009

Datele cu privire la aceste epave au fost exploatate pentru prima dată de către Constantin Scarlat. Interesat de noi experiențe, în anii '70, cutezătorul plonjor efectuează mai multe incursiuni în apele dintre Palazu Mare și stațiunea Mamaia, unde, ghidat de martori oculari ai naufragiilor, descoperă pe fundul lacului un hidroavion, pe care îl aduce la suprafață și îl depozitează la țarm. Din nefericire aeronava și-a încheiat existența la „fier vechi”, nu se cunoaște ce model era dispozitivul și nici nu există o amintire fotografică în acest sens.

În perioada construirii digului de nord al portului comercial Constanța, anii '70, Petrică Borș, unul dintre scafandrii participanți la lucrări, susține că a identificat pe fundul mării componente specifice unui avion militar (fuzelaj, aripă, elice, piese de armament), elemente care se aflau răspândite pe o suprafață restânsă. Întrucât epava era poziționată pe traseul viitoarei construcții hidrotehnice, aceasta a fost acoperită cu material de construcții (blocuri mari de piatră nefasonate), fără a fi exploatată.

Pasul următor în căutarea hidroavioanelor scufundate a fost realizat din aceeași zonă a scafandrilor amatori. Pe fondul cunostințelor strânse despre epavele aeronavelor din perimetrul Constanței „informații adunate în armată și în anii ce vor urma”¹², Pascale Roibu și amicul său Rusu Iulian, ambii cu pregătire militară și cu o bogată experiență în domeniul scafandrieriei, încep în anul 2011 o documentare privind aparatele de zbor scufundate la hidroscale de la Palazu Mare.

Înarmați cu un bagaj divers de date și un mic sonar, cei doi demarează o activitate de scanare și scufundare în zonele susceptibile din lacul Siutghiol. Rezultatele slabe din primul an nu-i dezamăgește și, în anul 2012, revin cu un sonar mai performant (tip SSS)¹³ și înregistrează primele descoperiri: un barcăz¹⁴, care cel mai probabil asigură legătura între gara Mamaia și baza militară și, în locul cunoscut sub denumirea „Groapa Mare”, pe coordonatele GPS 44°14'54 latitudine nordică și 28°32'47 longitudine estică, la adâncimea de 6 m o schelă metalică afundată în mâl și înfășurată în plase, despre care scafandri au afirmat că ar putea fi o suprastructură cu un motor al unui model Savoia Marchetti SM 55.

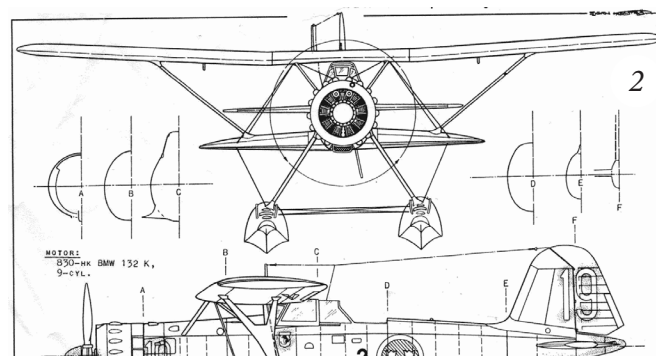
În iunie 2012, la travers de „Cotul Alb”, în proximitatea locului „Groapa Mare” pe coordonatele GPS 44°14'47 latitudine nordică și 28°32'50 longitudine estică, Pascale Roibu și Iulian Rusu

localizează o structură metalică acoperită de plase „Coborâm încet, ținându-ne de aripă și în scurt timp ne agățăm de o plasă de pescuit, monofilament.”¹⁵. După îndepărtarea plaselor, autorii descoperiri găsesc două epave una lângă celalaltă.

Dacă inițial căutările vizau un hidroavion Savoia Marchetti SM 55, verificările din teren au arătat că, în mod cert, sub apă se află un model Heinkel 114, al doilea aparat fiind identificat după operațiunea de ranfluare. Fig. 1

Heinkel 114 este un hidroavion biplan de recunoaștere, produs în serie limitată¹⁶, în Germania, la începutul anilor 1930. Aeronava este construită din metal (aluminiu), cu un fuzelaj cu secțiune ovoidală, perechile de aripi sunt ranforsate între ele cu cabluri metalice, este dotat cu două flotoare și cu un motor cu cilindri în stea răcit cu aer. A intrat în dotarea armatei române în anul 1940. Fig. 2

Având în vedere destinația militară a epavelor, în octombrie 2012 se decide recuperarea celor două aparate de zbor de către armată, cu sprijinul scafandrilor militari constănțeni EOD (Explosive Ordnance Disposal).

Epavele se aflau scufundate la o adâncime de 5-5,5 m, așezate pe un fund de piatră cu nisip, deasupra căruia se găsea un strat compact, dar penetrabil de sediment nămolos cu o grosime variabilă (1,2 -1,5

¹² Roibu Pascale, *Vremea căutărilor, jurnalul unui scafandru*, Editura Nextbook, Constanța, 2016, 75

¹³ „SSS”, acronimul de la *Side Scan Sonar*, este un sonarcu scanare laterală, cel mai frecvent tip de sonar utilizat în prospecțiunile arheologice subacvatice, în special pentru cartografierea siturilor submerse

¹⁴ O ambarcațiune metalică care servește la transportul de marfă

¹⁵ Roibu Pascale, *Vremea căutărilor...*, 83

¹⁶ Nu a fost considerat un aparat de zbor bun, motiv pentru care a servit aviației germane un timp scurt, fiind înlocuit de modelul Arado Ar 196

m). Sub apă, corpurile hidroavioanelor erau vizibile foarte puțin din cauza florei și suspensiei de mâl. Vara, în momentul maxim de lumină naturală¹⁷, la adâncimea de 2,5 – 3 m, vizibilitatea este de 30 – 40 cm și scade pe măsură ce se coboară, urmare a prezenței suspensiei de mâl, care devine mai consistentă, transformându-se într-o masă compactă care conduce la pierderea definitivă a vizibilității începând de la 3,5 m.

Verificările executate sub apă au fost realizate în cea mai mare parte prin palparea obiectelor pe baza informațiilor sonarului și intuiției, activitate în care s-a remarcat experiența profesională a celor doi scafandri.

Prima epavă identificată, Heinkel 114, este de fapt un fragment din fuzelaj, constând într-o structură metalică de aluminiu a cărei cocă (înveliș exterior) lipsește. Segmentul are o lungime de aprox. 4 m, înălțime 1,5 m, lățime 1 m, prezintă deformări și o ușoară torsiune pe lungimea sa. Structura era orientată cu axul longitudinal pe direcția SE – NV și se afla pe fundul apei în poziție verticală. Acest corp, la momentul descoperirii, avea partea inferioară bine îngropată în sedimentele măloase, iar partea superioară foarte puțin degajată de nămol (30 - 40 cm). Fig. 3 și Fig. 4

¹⁷ Vizibilitatea maximă este considerată într-o zi senină, la un azimut de 90° al soarelui, când lumina cade perpendicular pe suprafața apei

La vest de Heinkel 144, la circa 4 - 5 m, se afla un hidroavion model Blohm & Voss BV 138, orientat pe direcția N - S. Determinările subacvatice au stabilit că epava reprezintă un fuzelaj rupt în câteva locuri, cu deformări și bordajul afectat, care are lipsă prova și pupa¹⁸. Structura, construită din aluminiu, cu o lungime toatală de 10 - 12 m, era fracturată în trei locuri, formând patru părți distincte, întinse pe o distanță de aprox. 15 m. Cea mai mare piesă, singura recuperată, era poziționată prima de la Sud. Segmentul cu lungimea de 6 m, înălțime 2 m, lățime 1,8 - 2 m, se găsea așezat pe chilă, bandat 45° - 50° către Est, afundat în mâl (între 1,2 – 1,5 m), având ieșit deasupra stratului nămolos circa 60 - 70 cm. Pe același aliniament cu corpul hidroavionului, la nord, la aprox. 5 - 6 m, în partea vestică, îngropat adânc în pătura de mâl a fost identificat un fragment metalic (lungime de 5 - 5,5 m), degradat, care a fost interpretat ca o parte componentă a unei aripi. În partea estică, între epave au fost găsite mai multe piese metalice provenite de la ambele aeronave, care nu a fost recoltate. Fig. 5

Operația de ranfluare a fost una clasică, aparatele de zbor au fost prinse în chingi atașate la baloanele gonflabile și ridicate către suprafață până la desprinderea totală de fund. Susținute la suprafață

cu ajutorul baloanelor gonflabile vestigiile au fost remorcate până la dana CERONAV, transportate la Centrul de Scafandri Constanța și, ulterior la Muzeul Marinei Române.

Studiul preliminar confirmă prezența modelului Heinkel 114 și stabilește pe baza caracteristicilor tehnice și fizice identitatea celei de a doua epave ca fiind un model Blohm & Voss BV 138. Fig. 6 Un hidroavion produs în Germania, cu o formă atipică (un desing neobișnuit) și cu o configurație trimotor,

¹⁸ La acest model de aeronavă corpul flotor în constituie fuselajul, care se comportă ca o ambarcațiune

care a efectuat misiuni de recunoaștere și patrulare maritimă pentru Luftwaffe în cel de al doilea război mondial.

Aduse la mal, cele două epave au fost curățate cu apă dulce la presiune scăzută, așezate în poziție verticală și supuse examinării vizuale. Astfel s-a

constatat că fuselajul modelului Blohm & Voss BV 138 prezintă pe bordaj spații pentru hublouri, iar în interior au fost găsite: o scară de aluminiu și câteva tăvi pentru depozitat muniția. De asemenea, pe opera vie¹⁹ sunt vizibile perforații oblice cu formă eliptică, produse cel mai probabil de gloanțe (din măsurători a rezultat calibru 12,7 mm). Fig. 7

Cu excepția unor piese de mici dimensiuni aflate în interiorul celor două structuri nu a mai fost recuperat niciun element de pe fundul lacului.

Motivați de rezultatele obținute, de experiența din lacul Siutghiol și cu date noi, cei doi temerari

se îndreaptă către apele lacului Tașaul, unde, având la bază istorisirile pescarilor care au indicat locurile unde frecvent se agață plasele și unde cei în vârstă spun că s-ar afla un avion, Iulian Rusu localizează în vara anului 2014 o structură metalică scufundată în mâl.

În noiembrie 2014, în zona de nord a orașului Năvodari, pe coordonatele GPS 44°19'51 latitudine nordică și 28°37'05 longitudine estică, binomul Pascale Roibu și Iulian Rusu descoperă epava unui avion, recunoscut după o aripă de circa 7 metri lungime, îmbrăcată în plase de nylon. Grație a cinci piese (elemente de structură și conducte)

¹⁹ Opera vie este un termen naval care desemnează partea imersă a unei nave, respectiv partea din coca ce se află sub linia de plutire

recuperate din materialele pescărești și pofilului ondulat al aripii, s-a stabilit modelul aparatului de zbor – hidroavion Junkers W34.

Aeronava este un hidroavion fabricat în Germania începând cu anul 1926, în două versiuni: civilă și militară. La 26 mai 1929, aparatul de zbor a doborât recordul de altitudine – 12739 de metri. Datorită caracteristicilor tehnice și eficienței sale a rezistat în uz până în anul 1960²⁰. Fig. 8

Scufundările la epavă au arătat că hidroavionul este așezat la o adâncime de 5,5 m, cotă care este variabilă, întrucât apa din lac fluctuează în raport de nivelul canalului Poarta-Albă – Midia-Năvodari.

Ca și în cazul lacului Siutghiol și aici, pe fund, este prezent mâl într-o configurație asemănătoare (suspensie și masă compactă cu grosime între 1,2 – 1,5 m).

Aripa, care a fost prima identificată, are lungimea de 6 – 7 m și lățimea de 0,9 - 1 m, capătul ei se află

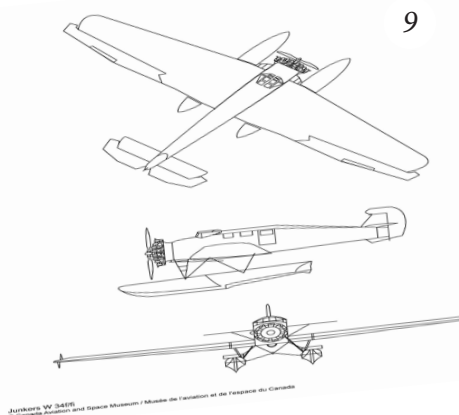
cel mai aproape de luciul apei (3, 8 m). Verificarea tactilă a dovedit că este întreagă și că suprafața superioară prezintă, paralel cu fuselajul, o undulare regulată din construcție (caracteristică modelelor Junkers W34 și Junkers W52). Fig. 9

Condițiile vitrege și echipamentul incomplet nu au permis un control detaliat. Totuși, s-a confirmat existența la poziție a celei de-a doua aripi înfiptă adânc în nămol, cu o suspiciune că ar fi ruptă de corpul aeronavei, iar fuselajul, o structură metalică fără înveliș exterior, a fost identificat în spatele aripilor pe o lungime de circa 4 m, restul continuând în stratul de mâl. Nu a fost găsită partea frontală a aparatului de zbor și nici motorul. Există zvonuri care susțin că sistemul de propulsie a fost scos în anul 1993 și valorificat ca deșeu feros la un centru de colectare.

Hidroavionul se află pe fund, orientat pe direcția N – S, așezat la verticală, înclinat câteva grade pe partea vestică și conform protagoniștilor descoperirii această poziție este optimă pentru o ranfluare în siguranță.

Plonjarea în lacul Siutghiol și Tașaul, ape cu vizibilitate redusă și risc de accidente (plase, obiecte scufundate, pești mari etc), reclamă o pregătire

²⁰ 7 septembrie 1960 are loc ultimul zbor al unui hidroavion Junkers W34 spre muzeul Aviației și Spațiului, Ottawa, Canada

de Știință și Tehnologie (Danmarks Tekniske Museum) în Elsinore, Danemarca. Fig. 11

Astăzi, la peste 70 de ani de la încheierea războiului, aparatele de zbor, în majoritatea cazurilor, piese care pot onora orice instituție muzeală de

specială, echipament corespunzător și asistență de la suprafață.

Descoperirile plonjorilor creează o efervescență în rândul pasionaților de avioane, care le pun la dispoziție noi informații pe baza cărora cei doi scafandri continuă prospecțiunile. Determinările efectuate în decembrie 2014 în zona Căpităniei Mamaia au relevat, la scanarea ultrason, la peste 2,5 m adâncime, pe coordonatele GPS 44°14'18 latitudine nordică și 28°35'13 longitudine estică, un obiect afundat în mâl cu lungimea de aprox. 4 m, similar unui fuselaj de avion.

O activitate intensă de căutare a unui avion în Marea Neagră o desfășoară Aquarius Diving Center Constanța. Investigațiile urmăresc un avion de tip PZL-23B, un aparat de mici dimensiuni (lungime 9,7 m, anvergură aripi 13,95 m, deplasament 3525 kg) care a aparținut flotei aeriene ruse și care s-a scufundat la 4 iulie 1943 în apele teritoriale române. Fig. 10

Aceste aeronave participante în cel de al doilea război mondial, indiferent de statutul juridic²¹, chiar dacă nu pot fi considerate bunuri culturale, constituie izvoare nescrise a evenimentului istoric și un fond suplimentar de surse materiale.

O abordare rebelă a vestigiilor ar putea avea ca rezultat involuntar o diluare sau degradare a informațiilor deținute de bunurile imerse sau alterarea ireversibilă a spațiului limitrof.

O exploatare competentă și plenară a unui hidroavion model Blohm & Voss BV 138 de către specialiști danezi a avut ca finalitate readucere la suprafață a epavei, reconstituirea filmului istoric, recondiționarea și conservarea în Muzeul Național

²¹ Legea nr. 99/2007, privind acceptarea Convenției asupra patrimoniului cultural subacvatic, art.1, alin.1, lit.a) „prin patrimoniul cultural subacvatic se înțelege toate urmele existenței umane având caracter cultural, istoric sau arheologic, care au fost parțial ori în totalitate acoperite de apă, periodic sau în permanență, de cel puțin 100 de ani.”

BIBLIOGRAFIE

- Constantin Scarlat, *Țărul nevăzut al Mării Negre*, Editura Militară, București, 1982
Marian Moșneagu, *Politica navală postbelică a României (1944-1958)*, Editura Mica Valahie, 2011
Roibu Pascale, *Vremea căutărilor, jurnalul unui scafandru*, Editura Next, Constanța, 2016
Historia, anul IX, nr. 6, decembrie 2009
Blohm & Voss BV 138 https://en.wikipedia.org/wiki/Blohm_%26_Voss_BV_138
Heinkel 114 https://en.wikipedia.org/wiki/Heinkel_He_114
Junkers W34 https://en.wikipedia.org/wiki/Junkers_W_34
Side Scan Sonar https://en.wikipedia.org/wiki/Side-scan_sonar
Musée de l'aviation et de l'espace du Canada <http://www.casmuseum.techno-science.ca/>
Istoric hidroaviație http://www.navy.ro/despre/organizare/istoric_elicopt.php

Legea nr. 99/2007, privind acceptarea Convenției asupra patrimoniului cultural subacvatic,

SURSE FOTOGRAFII

- Fig. 1 <http://1000aircraftphotos.com/APS/2749L.jpg>
Fig. 2 http://drawingdatabase.com/wp-content/uploads/2015/03/he114_dr1.gif
Fig. 3 <http://www.ziuaconstanta.ro/images/stories/2012/10/hidroavion.jpg>
Fig. 4 http://www.ziuaconstanta.ro/images/stories/2012/10/12/Pics/hidroavion_2.jpg
Fig. 5 Arhivă personală Pascal Roibu
Fig. 6 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Blohm_u_Voss_BV138.jpg
Fig. 7 Arhivă personală Pascal Roibu
Fig. 8 <http://www2photo.se/air/swe/transport/tp2/08484.jpg>
Fig. 9 <http://casmuseum.techno-science.ca/img/artifacts/casm/JunkersW34ffi.png>
Fig.10 <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/86/e0/6b/86e06b4db860dd0daf327abd9819887b.jpg>
Fig.11 http://data4.primeportal.net/hangar/robert_arnehov/bv_138/images/bv_138_09_of_11.jpg

Iarna la Constanța

■ Aurelia LĂPUȘAN

Din amintirile noastre, iarna cea mai grea pe care am petrecut-o a fost în 1954-55, când ninsorile acoperiseră casele și pe alocuri, la Constanța, troienile lăsau decopertate doar acoperișurile. Se pare, însă, că iarna lui 1942 a fost resimțită mult mai puternic în România când s-a înregistrat recordul absolut de – minus 38.5 grade Celsius, consemnat lângă Brașov.

Atunci, în 1954, marea înțepenise bine la mal, astfel că noi, copii de-o șchioapă, plecam în grup, trăgând săniile de sfoara înghețată tocmai la faleza neamenajată de la casa pionierilor, astăzi Casa Căsătoriiilor, și de acolo, de sus, ne lăsam în viteză, respectând ordinea sosirii, până pe luciul apei. Sania ne purta amețitor în valea căscată abrupt către apă, devenită de cristal, și tot ea ne dădea încrederea că nu ni se poate întâmpla nimic rău. Inconștientă de copii excitați de bucuria iernii cu multă zăpadă!

Au mai fost ierni grele la Constanța, 1966-1967, apoi cea din 1984-1985, lungă și friguroasă, mai aproape de amintirile noastre în 1995-1996, se pare un record climatic, fiind iarna cu cea mai lungă durată de menținere a stratului de zăpadă, în unele părți ale României fiind de 170 de zile.

La 12 februarie 1920, a înghețat lacul Techirghiol.

„Din cauza gerului îngrozitor care de două săptămâni bântuie meleagurile noastre s-a petrecut un fenomen fără precedent în istorie: a înghețat lacul Techirghiol pe toată întinderea sa, și la o astfel de adâncime încât pe deasupra circulă pietonii și vehiculele. Or, se știe că densitatea acestui lac este de 12,5 ori mai mare ca a Mării Negre, ceea ce presupune un ger formidabil pentru a îngheța. Cei mai bătrâni locuitori ai satelor din împrejurimi nu-și aduc aminte să se fi întâmplat așa ceva nici în anul 1858, când Marea Neagră înghețase pe o întindere de 15 mile”.¹

Temperaturi scăzute se mai înregistraseră și în 1888, la Constanța, -20°C, un minimum socotit absolut, deși a doua zi, pe 4 ianuarie, mercurul termometrelor coborâse la -35°C.² O altă temperatură extrem de scăzută se înregistrase și în februarie 1929, când la Constanța au fost -25°C.

Dar nu despre grozăviile iernilor noastre ne-am propus să scriem ci doar să prezentăm câteva fotografii document. Unele sunt din colecția Dan Samba, altele din colecția autoarei.

Iernile la Constanța au farmecul lor irezistibil!

¹ Dobrogea Jună, 1920, 12 februarie, p.1.

² Missbach, Felix. *Climatologia Techirghiolului*, București, 1915, p. 14.

Ziua când s-a săvârșit Unirea cea mare

■ Cercetător științific doctor Sorin Marcel COLESNIUC

1 Decembrie 1918 reprezintă una dintre cele mai importante zile din istoria românilor, poate chiar cea mai importantă: este ziua în care, la Alba Iulia, în urmă cu 98 de ani, se împlinea visul de veacuri al românilor, acela de a trăi într-un stat național, suveran, independent și unitar.

În prezent, la 1 Decembrie sărbătorim Ziua Națională a României, însă, de-a lungul timpului, Ziua Națională a României s-a sărbătorit la date diferite. Astfel, din anul 1867 și până în anul 1947, s-a sărbătorit la 10 mai, această zi reprezentând data la care, în anul 1866, Principele Carol de Hohenzollern-Sigmaringen devenea domnitorul României. În perioada 1948 – 1989, Ziua Națională a României s-a sărbătorit la 23 august, această dată fiind legată de 23 august 1944, zi în care țara noastră a întors armele împotriva Germaniei hitleriste. Începând cu anul 1990, Ziua Națională a României se sărbătorește la 1 Decembrie, amintind de anul 1918, când, la 1 Decembrie, se desăvârșea unitatea națională a românilor.

Unirea românilor s-a realizat însă în mai multe etape: prima a fost cea de la 24 ianuarie 1859, când cele două Principate Române, Moldova și Țara Românească, s-au unit sub conducerea colonelului Alexandru Ioan Cuza. Deși domnia sa a fost de scurtă

Fotografii vechi din Albumul aflat în Muzeul Academiei Române

durată, de doar șapte ani, în acea perioadă s-au pus bazele statului modern român.

În anii 1877-1878, s-a desfășurat războiul dintre Imperiul țarist și Imperiul otoman, pentru controlul strâmtorilor Bosfor și Dardanele. România a intrat în acest război de partea Rusiei, pentru a-și cuceri, pe câmpul de luptă, independența declarată, în Parlamentul României, în ziua de 9 mai 1877. La sfârșitul războiului, în urma Congresului de pace de la Berlin, din iulie 1878, României i-a fost recunoscută independența de către Marile Puteri Europene. În schimbul sudului Basarabiei, care i-a fost luat cu forța de către Rusia, România a primit Dobrogea cu Delta Dunării și Insula Șerpilor. Aceasta era cea de-a doua etapă în procesul unirii românilor.

În ziua de 28 iulie 1914, între Puterile Centrale și Antanta a izbucnit Primul Război Mondial. România și-a declarat neutralitatea, însă, după doi ani, a intrat în război de partea Antantei, cu scopul declarat de a-și elibera teritoriile locuite de români de sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar. Era vorba de: Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina.

UNIREA BASARABIEI

Mișcarea de eliberare națională a românilor din Basarabia s-a

intensificat în urma Revoluției ruse din februarie 1917 și a căderii țarismului. La Chișinău s-a înființat Partidul Național Moldovenesc, în programul căruia se sublinia necesitatea unei autonomii largi a Basarabiei, a dobândirii drepturilor cetățenești și a drepturilor naționale pentru românii din Basarabia și de dincolo de Nistru.

În toamna anului 1917, anarhia a cuprins tot mai mult Basarabia. Vechile autorități s-au dovedit neputincioase în fața actelor de dezordine și violență. Inițiativa a fost preluată de militari, care au convocat Congresul Soldaților Moldoveni, la care au participat 800 de delegați, reprezentând aproximativ 200.000 de ostași de pe toate fronturile. Pentru administrarea Basarabiei autonome, Congresul a constituit Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanți ai tuturor naționalităților, confesiunilor și orientărilor politice, asociațiilor profesionale și culturale.

În ziua de 24 ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat, cu unanimitate de voturi, independența. În Basarabia, curentul care cerea unirea era de nestăvilit. Tot mai multe organizații, comitete, adunări și delegații se pronunțau în acest

sens.

În după-amiaza zilei de 27 martie 1918, a avut loc ședința Sfatului Țării, care a adoptat *Hotărârea de unire*. Iată cum începe textul *Rezoluției de unire*:

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile ei granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum mai bine de o sută de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și al dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”.

Hotărârea a fost primită cu entuziasm și satisfacție de românii de pretutindeni, conștienți că, în vremuri grele, se realiza un pas important în înfăptuirea României întregite. Unirea Basarabiei cu țara a stimulat lupta de eliberare a românilor aflați încă sub stăpânire străină.

UNIREA BUCOVINEI

Datorită repetatelor lupte desfășurate pe teritoriul său, a ocupației rusești din unele zone și a numeroaselor

încorporări, Bucovina a avut multe de îndurat în timpul Primului Război Mondial. Liderii mișcării naționale a românilor din Bucovina au organizat o importantă adunare națională la Cernăuți, la care au participat: deputații din Parlamentul de la Viena, foștii deputați din ultima Dietă bucovineană, primari din localitățile provinciei și numeroși reprezentanți ai populației românești. După discuții animate, a fost adoptată o *Moțiune* prin care se hotăra „unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent”.

În ziua de 28 noiembrie 1918, s-au desfășurat lucrările Congresului General al Bucovinei, în Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan din Cernăuți. Președintele Congresului, Iancu Flondor, a prezentat *Moțiunea*, care s-a constituit într-o hotărâtă declarație de unire. În *Moțiune* este subliniat caracterul românesc al Bucovinei și aspirarea națională din cei 144 de ani de stăpânire străină. Membrii Congresului General al Bucovinei au hotărât:

„Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”.

UNIREA TRANSILVANIEI, BANATULUI, CRIȘANEI ȘI MARAMUREȘULUI

Mișcarea națională din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș s-a intensificat în toamna anului 1918. În lunile septembrie și octombrie s-au pus bazele colaborării între Partidul Național Român și Partidul Social Democrat din Transilvania și Banat, în vederea constituirii unui Consiliu Național Român.

În octombrie 1918, la Budapesta, sub președinția lui Ștefan Cicio-Pop, s-a constituit Consiliul Național Român Central (sau Marele Sfat Național Român), compus din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase reprezentanți ai Partidului Social Democrat. La începutul lunii noiembrie, Consiliul și-a mutat sediul la Arad. La 20 noiembrie 1918, Marele Sfat Național a lansat *Convocarea* Adunării Naționale de la Alba Iulia, pentru ziua de duminică /1 decembrie.

Desemnarea delegaților la Adunare s-a făcut pe principii democratice, în adunări deschise, fiind aleși: țărani, învățători, preoți, avocați, studenți, ofițeri, soldați, muncitori, meseriași etc, reprezentând toate categoriile sociale, organizațiile politice și militare, societățile și instituțiile bisericești, culturale și profesionale. La Alba Iulia au sosit 1228 de delegați/deputați, de drept sau aleși. Din toate ținuturile transilvănene, bănățene, maramureșene și ungurene au venit peste 100.000 de români.

În dimineața zilei de 1 decembrie 1918, în *Sala Cazinoului*, numită de atunci *Sala Unirii*, s-au întrunit delegații oficiali, precum și alte persoane, între care și reprezentanți ai Basarabiei și Bucovinei. Președintele CNRC, Ștefan Cicio-Pop, a rostit cuvântul de deschidere. Discursul solemn a fost prezentat de Vasile Goldiș, care a făcut o incursiune în istoria românilor din teritoriile aflate sub stăpânire străină. V. Goldiș a prezentat *Rezoluția de unire*, în care, la punctul I, se prevedea:

„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii cu România. Adunarea națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre”.

După cuvântările susținute de Iuliu Maniu și Iosif Jumanca, Gheorghe Pop de Băsești a supus spre aprobare *Rezoluția de unire*, care a fost adoptată în unanimitate.

În cadrul Conferinței de pace de la Paris, care și-a deschis lucrările la 18 ianuarie 1919, diplomația română s-a angajat într-o amplă acțiune care avea în vedere recunoașterea internațională a Marii Uniri.

Hotărârile adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, în anul 1918, au exprimat poziția națiunii în acele vremuri. Consemnând Unirea, ele au prezentat și sensul dezvoltării democratice a societății, prevăzându-se explicit sau implicit: reforma agrară, votul universal, egalitatea tuturor cetățenilor indiferent de etnie, limbă, religie etc.

Marea Unire a condus la creșteri însemnate: de la aproximativ 137.000 kmp, suprafața țării a sporit la 295.000 kmp, iar populația s-a mărit de peste două ori, ajungând în 1920 la 15.540.000 locuitori.

În concluzie, România întregită s-a înfăptuit pe cale democratică, prin adunări cu caracter plebiscitar. Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a însemnat un eveniment de o importanță capitală pentru destinele națiunii, marcând sfârșitul unei etape și intrarea societății românești într-o nouă perioadă a evoluției sale istorice.

*

Pentru a marca această importantă zi din istoria României, am organizat luni, 28 noiembrie 2016, începând cu ora 12.00, la sediul Muzeului „Callatis”, o activitate cultural-științifică dedicată Zilei de 1 Decembrie – Ziua Națională a României. Activitatea am organizat-o în colaborare cu: Cercul Pedagogic Mangalia pentru disciplina istorie – responsabil dr. Mihai Ionescu, Liceul Teoretic „Callatis” Mangalia – director prof. Corina Mihalache și Colegiul Economic Mangalia – director prof. Simona Ciobănel.

În cadrul evenimentului, am vorbit despre importanța zilei

de 1 Decembrie 1918 în istoria României, prezentând o scurtă istorie a unirilor românilor: 24 ianuarie 1859 – unirea Principatelor Române Moldova și Țara Românească sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza; 14 noiembrie 1878 – unirea Dobrogei cu România; 27 martie 1918 – unirea Basarabiei cu România; 28 noiembrie 1918 – unirea Bucovinei cu România și 1 Decembrie 1918 – unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, zi în care, la Alba Iulia, s-a împlinit visul de veacuri al românilor, acela de a trăi într-un stat național, suveran, independent și unitar.

În continuare, muzeograf Liliana Bădin a prezentat personalitățile anului 1918, care au contribuit la realizarea Marii Uniri a românilor, printre acestea fiind: regele Ferdinand I, Ion I.C. Brătianu, Alexandru Vaida-Voevod, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop și episcopul Iuliu Hossu. De asemenea, a amintit de fotografia Samoilă Mârza, cel care a realizat singurele fotografii de la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918. Dr. Mihai Ionescu, directorul Școlii Gimnaziale Nr. 3 Mangalia, a vorbit în calitate de coordonator al Cercului Pedagogic Mangalia pentru disciplina istorie, spunându-le elevilor, printre altele, că participarea lor la activitatea organizată la Muzeul „Callatis” dovedește faptul că sunt patrioți și că își iubesc țara.

Elevii instituțiilor de învățământ din localitate au fost însoțiți de: prof. documentarist Ibolya Negoită – Colegiul Economic Mangalia și prof. Melania Chelaru – Liceul Teoretic „Callatis” Mangalia. De asemenea, alături de dr. Mihai Ionescu au mai fost prezenți și alți profesori ai Cercului Pedagogic Mangalia pentru disciplina istorie. La final, toți participanții la activitate au dansat Hora Unirii.

A doua zi, pe 29 noiembrie 2016, începând cu ora 11.00, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța și elevi ai școlilor din oraș și județ au sărbătorit „Ziua Națională a României”. Cu acest prilej au ținut discursuri: dr. Lavinia Dumitrașcu - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; prof. univ. dr. Valentin Ciorbea - Universitatea „Ovidius” Constanța; Leonardo Sibara - Colegiul Național Pedagogic „Constantin Brătescu” - coord. prof. Cristina Gălă; Luana Bebu - Școala Generală Nr.

1 Valu lui Traian - coord. prof. Sorin Stoica; Anamaria Pescaru - Liceul Teoretic „Decebal” – coord. prof. Raul Ivan; Clara Beștea- Liceul Teoretic „George Călinescu”- coord. prof. Eugenia Crăciun; Kansel Gelil, Liceul Teoretic „Traian” – coord. prof. Dorina Chivu și prof. Mirela Myrone.

A urmat un spectacol artistic susținut de: Școala Gimnazială Nr. 1 Pantelimon - Ansamblul folcloric „Ulmetum junior” - coord. prof. Georgiana Ionescu și prof. Siminica Boer; Cristina Roșca - Școala Generală Nr. 39 „N. Tonitza”; Școala generală nr. 22 „I.C. Brătianu”- coord. înv.: Doina Ispas, Ionica Bohățeanu, Ani-Elisabet Vesa; Maria Ozana Stoicoci - Liceul Teoretic „George Călinescu”- coord. prof. Eugenia Crăciun; Școala Gimnazială Nr. 1 Istria – Ansamblul folcloric „Mlădițe dobrogene” – coord. prof. Larisa Celeapcă.

Au participat elevi de la: Colegiul Național Pedagogic „Constantin Brătescu”- prof. Cristina Gălă; Liceul Teoretic „George Călinescu”- prof.: Eugenia Crăciun, Iulia Bulacu Liceul Teoretic „Traian”- prof.: Dorina Chivu, Mirela Myrone; Liceul Teoretic „Decebal” – prof. Raul Ivan, Paul Dominte; Școala Generală Nr. 22 „I.C. Brătianu”- înv.: Doina Ispas, Ionica Bohățeanu, Carmen Munteanu, Ana-Maria Botnariuc, Daniela Gheorghe, Roxana Chitic, Mariana Diaconu, Ani-Elisabet Vesa, Alina Trofimov, Mihaela Moise, Corina Stanciu, Mihaela Juguleanu, Tanța Stroe, Maria Tudorache, Roxana Chitic; Școala Generală Nr. 1 Valu lui Traian - prof.: Lavinia Robe, Violeta Bodiu, Sorin Stoica; Școala Gimnazială Nr. 1 Pantelimon - prof.: Siminica Boer, Georgiana Ionescu; Școala Gimnazială Nr. 1 Istria – prof.: Cati Stoian, Larisa Celeapcă și Organizația Națională a Cercetașilor României – Centrul local Cercetașii Marini.

În Dobrogea de Sud a existat o presă românească (I) (1914 - 1940)

■ Maria PARIZA

« Ar părea ciudat ziariștilor profesioniști existența unei presei a Cadrilaterului », scria un jurnalist al Dobrogei, Stan Greavu-Dunăre,¹ acum 90 de ani, realizând o prima evidență sânguincioasă a publicațiilor apărute până la acea dată, titlu cu titlu, în ordine cronologică, indiferent de limba în care au apărut („Presa în Dobrogea”, în *Sentinela Română*, I, nr.4, sept. 1926, p.1).² Remarca care-i justifica demersul autorului te izbește însă, prin valabilitatea ei, chiar și în anii cărora le suntem contemporani. Căci, această primă semnalare în publică, avea să rămână și ultima, timp de decenii, în cunoscutele împrejurări în care Cadrilaterul devenea subiect incomod al dogmei comuniste. Chiar și evidențele bibliografice, realizate în această perioadă, au fost incomplete sau au ocolit aceste titluri de publicații.³ Colecțiile acestor publicații, destul de rare și incomplete, accesibile public în ultimele decenii postdecembriste, au început să fie valorificate la nivel științific, în lucrări de referință, în diferite studii istorice sau culturale, lipsind însă, până în prezent, o istorie a acestor publicații sau abordări critice, ca fenomen jurnalistic în sine. În prezent, dispunem de o lucrare de referință, în care este inclusă integral și presa Dobrogei de sud, *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică / coord. Marian PETCU* (Iași, Polirom, 2012), contribuție colectivă, la care și-au adus contribuția și specialiști conștanțeni.

¹ Stan –Greavu Dunăre este considerat și primul bibliograf al Dobrogei, prin lucrarea „*Bibliografia Dobrogei de la anul 425 a. Hr. – 128 d. Hr.*”, publicată în *Analele Academiei Române: Memoriile secțiunii istorice*, în 1928. Vezi, pentru aceasta, Maria Pariza, „Primul bibliograf al Dobrogei: Stan Greavu Dunăre”, în *Biblion*, II, nr. 2, (1940), p. 10;

² *Sentinela Română*: organ de educație cetățenească și de apărare a intereselor demobilizaților din Armata Română / director S[tan] Greavu Dunăre. – An I, nr. 1 (12 aug 1926) – an 16, nr. 100 (7 iun 1942). – Bazargic: Tipografia „Gutenberg”. Din (dec 1933), preia numerotarea ziarului *Glasul nostru*, din București, cu care fuzionează și apare cu titlul *Glasul coloniștilor*: organ independent. De la nr. 3 (1939), subtitlul: organul *Românilor de pretutindeni*.

³ Bibliografia *Publicațiunile periodice românești*: (ziare, gazete, reviste), București, Editura Academiei Române, în ultimul tom (4), publicat în 2003, descrie publicațiile apărute între anii 1925-1930; În lucrarea *Presa dobrogeană* (1878-1980): bibliografie adnotată și comentată, Constanța, Biblioteca Județeană Constanța, 1985/de Constantin Zanfir, Dumitru, Georgescu Octavian, este omisă presa Dobrogei de Sud, cu mențiunea în *Cuvânt înainte*: „Nu am inclus în această lucrare publicațiile periodice sau seriale privitoare la Dobrogea, apărute în afara teritoriului actual al țării”.

În acest context, ne-am propus să prezentăm câteva repere orientative asupra acestui peisaj publicistic, la nivel accesibil unui public mai larg, așa cum s-au conturat din cercetarea lucrărilor de referință menționate, precum și prin consultarea directă a unor titluri reprezentative, sub aspect documentar.

Între anii 1914-1940, în cele două județe ale Dobrogei de Sud (Durostor și Caliacra) au apărut peste 90 de titluri de publicații periodice în limba română,⁴ reprezentând diferite genuri publicistice (ziare, reviste, anuare, buletine).

Ziare și publicații oficiale. Sub aspect cronologic, constatăm că prima publicație, apărută după instaurarea administrației românești în Dobrogea de Sud, a fost *Ecoul* - (1914-1916), de fapt singurul ziar independent, apărut până la sfârșitul primului război mondial. A fost urmat, imediat, de publicațiile cu caracter oficial, având rolul de a reglementa raporturile statului cu cetățenii. Astfel, în septembrie, 1914, apare la Silistra *Monitorul Județului Durostor* (cea mai longevivă publicație a zonei) urmat de *Monitorul Județului Caliacra* (1919-1938). Caracteristic acestui gen publicistic, materialele publicate sunt jurnale ale consiliilor de miniștri, ordine, decizii ale administrației centrale și locale, publicații ale tribunalelor, expuneri privind situația județelor, procese verbale ale ședințelor Consiliului județean, instrucțiuni și înștiințări pentru cetățenii din județele respective. Alături de o serie de *Buletine de venituri și cheltuieli*, publicate de

⁴ Au apărut și publicații în limba bulgară (peste 30 de titluri) și în limba turcă, pe care nu le includem în această analiză. Unele publică articole în paralel, în limba română și bulgară sau turcă.

prefecturile celor două județe sau ale primăriilor, aceste publicații oferă un potențial informațional demn de evaluat de către istoricii domeniului administrativ, economic, juridic sau politic.

Despre o presă propriu – zisă se poate vorbi, însă, abia peste un deceniu de la realipirea sudului Dobrogei. Începând din anul 1920, când viața românească începe să capete forțe materiale și spirituale, se ivesc noi ziare, aproape în fiecare an. Multe dintre ele au avut o viață foarte scurtă, așa că puține au mai rămas de importanță documentară, prin conținut. Cauzele, după cum apar exprimate, adesea, chiar în paginile acestor gazete, ar fi fost „nepăsarea publicului cititor pentru astfel de preocupări”, precum și lipsa de fonduri și de pregătire necesară, în domeniul gazetăresc, a fondatorilor. Majoritatea au apariție bisăptămânală sau bilunară.

De fapt, căutând printre numele fondatorilor și al semnatărilor, constatăm că întreaga viață publicistică a zonei, ca și în Dobrogea de Nord, s-a născut din truda unor pionieri ai jurnalismului, dornici să întrețină viața națională și culturală a acestui ținut. Nu putem vorbi despre personalități proeminente, decât în măsura colaborărilor. Totuși, prin anii 1933, regăsim și un *Cerc al ziariștilor din județul Caliacra*⁵ și o *Asociație a ziariștilor din Județul Durostor*,⁶ ceea ce confirmă un progres al responsabilității jurnalistice în teritoriul Dobrogei Noi (denumire atribuită, inițial, părții de sud a Dobrogei).

Momentele culminante ale evoluției, sub aspect cantitativ, le-am cules chiar dintr-o publicație locală, din 1936: „...unul din aspectele interesante ale Silistrei este înfloritoarea stare în care se află din punct de vedere cultural, Silistra are mai multe ziare și reviste ca Constanța (sic!) » („*Țara lui Mircea*”, IV, nr. 75, dec. 1936), un reper care merită reținut pentru o viitoare istorie a presei dobrogene.

Cele mai multe gazete se declară, simplu, « organ independent », având ca principală funcție cea informativă locală - concretizată în știri, relatări, manifestări politice (ex. *Durostorul*, 1919, *Curierul Silistrei*, 1926- 1927, *Curentul Silistrei*, 1929, *Cuvântul Durostorului*, 1929, *Pavăza Dobrogei*, 1931, *Ecoul Silistrei*” 1932 ș.a.). Altele își declară scopul direct, prin subtitluri, precum: « organ de propagandă națională » (*Acțiunea*

românească în Durostor,⁷ *Voința noastră*, devenit după câteva numere, *Românul*⁸) sau « de apărare a intereselor românești în Cadrilater (*Cuvântul nostru*, 1928-1930, *Buciumul*, 1931-1933).

O serie de ziare sunt tip « compozit », abordând, alături de problemele sociale, naționale sau politice și o serie de probleme de educație civică și culturală (*Curierul Caliacrei*, 1923-1926, *Patria*, 1930, *Graiul neamului*, 1937-1939, *Talpa țării*, 1933-1940, *Țara lui Mircea*⁹).

Indiferent cum se subintitulau, articolele – program reflectă subordonarea presei, într-un tot, acelei idei, care a făcut-o să crească - *promovarea localismului – în scopuri integratoare, naționale* - amintind de aceleași năzuințe, cărora le dăduseră glas militanții Dobrogei de Nord, după 1878.

Unele își vor exprima țelul mai moderat, precum cel anunțat în programul ziarului „*Țara lui Mircea*”:

(„....”) “Revista noastră va fi un izvor de propagandă națională, cinstită, curată dar energică și neînfricoșată. Nu vom cunoaște lupta nedreaptă - nu vom duce lupte de învrăjbire, dar nu vom cruța lașitatea, lipsa de patriotism și mai ales vânzarea conștiințelor. Nu vom neglija nimic din rosturile ce Țara a înjghebat aci. Ziarul va face o singură politică: aceea a Țării lui Mircea”.

Altele, mai ferme, impulsionează conștiințele, argumentându-și atitudinea prin necesitățile specifice teritoriului:

„Elementul românesc de aici din cauza greutăților ce întâmpină în viață și din cauza luptei ce trebuie să ducă pentru asigurarea traiului, uită, aproape cu totul, că această provincie este râvnită cu nesaț de un dușman, și nu are timp prea mult să se gândească la soarta zilei de mâine. De aceea (sic!) astăzi mai mult ca ori când se simte nevoia unei publicațiuni pur românești, al cărui prim scop să fie frățirea elementului românesc, desbinat de uneltiri ascunse și de intriga politice de partid (*Cuvântul nostru*, I, nr. 1, 27 feb 1928, p.1.) .

Exponente consecvente ale interesului național,

⁷ *Acțiunea românească în Durostor* : organ de propagandă națională / sub direcția unui comitet; girant responsabil C. Hențescu. – An I, nr. 1 (iun 1926) – an 6, nr. 58 (dec 1931) – Silistra: Tipografia „Cheia Dobrogei”. Periodicitate lunară. Organ neoficial al Societății Acțiunea Românească din Durostor.

⁸ *Voința noastră* : organ de propagandă națională / sub direcțiunea unui comitet. – An I, nr. 1 (3 mar 1928) – an 12 (11 feb 1945).- Silistra : Tipografia „I. P. Davidescu”. Periodicitate lunară. De la nr. 2 (1928), apare cu titlul *Românul*; De la nr. 124 (1936), cu subtitlul: organ de propagandă națională și apărarea intereselor coloniștilor. De la nr. 6 (1928), director Dumitru Ciotti; de la nr. 79 (1933), prim redactor, Traian Papatraian. De la nr. 212 (1940), apariție întreruptă; reapare în 1945 la Constanța.

⁹ *Țara lui Mircea* [ziar] : național-cultural-social-politic / director P. Dimitriu ; prim redactor N. Grigorescu. – An I, nr. 1 (15 feb 1935) – an. 6, nr. 87 (iun 1940). – Silistra . – (Călărași : Tipografia „Ioniță Christescu”). Periodicitate bilunară.

⁵ „Cercul ziariștilor din Județul Caliacra,” în *Gazeta de Sud*, I, nr. 1, (4 nov 1933), p. 1; „Ziaristica în Caliacra,” în *Dunărea și Marea*, număr unic, (9 sep 1933), p. 2;

⁶ „Asociația ziariștilor Durostoreni”, în *Semănătorul*, III, nr. 48, (16 dec 1934), p. 1-2; „Cenzura presei la Bazargic”, în, *Dobrogea Nouă*, VI, nr. 37, (17 dec 1935), p. 1; „Cercul ziariștilor din Durostor”, în *Semănătorul*, V, nr. 102-103, (22 ian 1937), p. 1;

Serbările Dobrogei, Constanța. 1 Decembrie 1928 - un grup de coloniști macedo-români

unele au alunecat chiar spre șovinism, în special după 1935, când se manifestă politica de extremă dreaptă (*Buciumul*, *Sentinela Română*, *Românul*).

În ceea ce privește presa politică (aproximativ 22 de titluri), reprezentând organizațiile locale, multe titluri apar și dispar, în funcție de schimbările politice. Dintre cele mai reprezentative, sub aspect documentar (având și o apariție mai îndelungată), putem menționa: ***Dobrogea Nouă***¹⁰, care devine, pe parcurs, organ independent; ***Viitorul Silistrei***,¹¹ ***Glasul țăranilor*** (1922-1933), ziar al Partidului Țărănesc din Durostor, ***Democrația*** (1923-1934), organ al Partidului Național Român din Durostor și ***Libertatea***¹²

Unele ziare publică, în paralel, și pagini în limba bulgară, mai ales în perioadele de campanie electorală (***Țara noastră***¹³ ș.a.). Alături de articole politice sau cu caracter general, asistăm adesea la atacuri reciproce la adresa liderilor de partid sau a reprezentanților administrației locale, precum și la polemici cu oficioasele bulgărești.

În eforturile pentru naționalizarea Dobrogei de sud, problemele vitale au fost cele ale *colonizărilor agricole cu elemente românești*. În acest context, remarcăm și apariția unei categorii speciale de gazete, care se adresează direct coloniștilor sau

¹⁰ ***Dobrogea nouă***: foaie pentru apărarea intereselor cetățenești: organ al Partidului Poporului din Cadrilater / sub redacția unui comitet. – An 1, nr. 1 (1 nov 1920) – an 21, nr. 192 (8 aug 1940). – Bazargic: Tipografia Dobrogea. Periodicitate săptămânală. Publică articole în limba română și bulgară.

¹¹ ***Viitorul Silistrei***: organ al Partidului Național – Liberal [filială] Durostor / sub direcția unui comitet. – An 1, nr. 1 (4 iul 1920) – an 15, nr. 145 (ian 1935). – Silistra. – (Călărași: Tipografia Noastră). Periodicitate neregulată.

¹² ***Libertatea***: organ al Partidului Național Român din Caliacra / sub conducerea unui comitet. – An 1, nr. 1 (18 nov 1923) – an 10, nr. 487 (17 aug 1935). – Bazargic: Tipografia "Gutenberg". Periodicitate săptămânală. De la nr. 187 (1926), subtitlul: organ al Partidului Național Țărănesc – secția Caliacra.

¹³ ***Țara noastră***: organ al Partidului Poporului / director Mihai I. Magiari. – An 1, nr. 1 (24 mar 1932) – an 6, nr.

problemelor acestora (***Colonistul***, 1931, ***Semănătorul***, 1932-1940, ***Straja Cadrilaterului***, 1936-1939, ***Legionarii***, 1932-1936).¹⁴

O adevărată tribună de informare, îndrumare și dezbateră a problemelor coloniștilor, în special a celor macedoromâni, a rămas însă ziarul *Românul* (din Silistra). Programul său anunța că „...deschide larg porțile sale pentru cei care simt românește interesându-i soarta coloniștilor din Dobrogea de sud, precum și soarta fraților noștri din Macedonia, mănuiesc condeii și vin să contribuie la opera noastră națională”.

Într-adevăr, au mănuit condeii în paginile acestei gazete, sau au fost în atenția gazetei, personalități de frunte ale timpului, oameni de stat, de cultură, români și aromâni, din țară și din sudul Dunării. Printre numeroșii colaboratori pe care i-a avut se remarcă: Constantin Bacalbașa, C. Alexandrescu, N. Batzaria, B. Cercropide, N. Babu, Ath. Caranaum, G. Ciumetti, I. Drăgănescu, I. Dragotescu, I. Foti, I.D. Frunză, Gh. Florescu, N. Iorga, S.C. Mândrescu, George Murnu, I. Naum, T. Papatraian, C. Petrescu, N. Papahagi, Al. N. Papagheorghe, T. Metaxa, I. Slătineanu, Nuși Tulliu, A. Teodorescu, A. Udrea, G.Z. Zuca ș.a.

După 1935, ziarul se orientează treptat către legionarism și susține curente de extremă dreaptă. Pentru un ziar care apărea în provincie, la vremea respectivă, în condițiile în care singurele resurse erau abonamentele («...nu e sprijinit de nimeni și apare prin eforturile propriilor noastre mijloace», se menționează într-un apel către cititori) rezistența sa nu se poate explica decât prin faptul că drumul urmat și conduita ziarului s-au impus și au fost apreciate de opinia publică locală și chiar din alte părți ale țării. Multe dintre editorialele ziarului nu sunt semnate, responsabilitatea fiind asumată, probabil, de întreaga redacție, fapt pe care îl constatăm la multe dintre publicațiile timpului.

Ziarul „Românul” se remarcă, în acest peisaj istoric al Dobrogei de sud, nu numai prin longevitate, dar prin cea mai fermă atitudine în apărarea problemelor naționale, luptând cu vehemență împotriva iredentismului bulgar. Pe frontispiciul ziarului, în 1934 figura deviza: ***„Coloniști! Iubiți-vă portul național și nu-l schimbați, căci e lăsat vouă de strămoșii voștri!”***,

¹⁴ ***Țara noastră***: organ al Partidului Poporului / director Mihai I. Magiari. – An 1, nr. 1 (24 mar 1932) – an 6, nr. 5 (22 aug 1937). – Silistra: Tipografia „Durostor”. Periodicitate bilunară. De la nr. 5 (1937) apare cu titlul ***Țara noastră din Durostor***

Metisaje – Expoziție de fotografie

■ Iulia PANĂ

Atunci când vorbim despre a fotografia, vorbim deja despre o obișnuință, despre cât de ușor putem capta imagini. Un selfie pe malul mării, un apus de soare sau un simplu portret, sunt la îndemâna oricărui posesor de telefon mobil cu camera foto. Dar atunci când acesta obișnuință trece pragul spre pasiune, descoperim o nouă lume. Aceea a fotografiei mesaj, a fotografiei ca o narațiune personală a momentului. Această fotografie devenită interpretarea personală a unui eveniment sau a unei scene, este expresia unei povești. Dar pentru a avea o fotografie cu adevărat reușită ea trebuie să se susțină prin compoziție sau felul în care tu, fotograf, reușește să comunice și să creeze un tot unitar. Dacă fotografia este o poveste, compoziția este mijlocul de a o povesti.

Compoziția fotografică este sinteza elementelor tehnice și creative. Este punctul de întâlnire al geometriei și al artei, de unde poate lua naștere o imagine surprinzătoare, atrăgătoare, purtătoare de mesaje.

Metisaje este titlul expoziției de fotografie a clasei de artă fotografică a Centrului Cultural Județean "Teodor Burada" Constanța. Peste 80 de fotografii au îmbrăcat simezele galeriei Artgallery, aparținând celor 32 de expozanți, absolvenți și cursanți ai clasei Prof. Iulia Pană. Cu o audiență mare vernisajul a fost onorat de prezența d-nei Conf. Univ. Dr. Aurelia Lăpușan, cea care de altfel a girat o mare parte din lucrări, publicându-le în revista pe care o conduce, "Datina".

Amestecul de stiluri fotografice, de teme și mesaje, a dat o notă inedită și vibrantă expoziției.

CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN
TEODOR BURADA CONSTANTA

METISAJE

expo fotografie
7 decembrie 2016 ora 18.00

clasa de artă fotografică /video

Florin Călugăreanu / Roca Dan
Elena Matei / Ionuț Grigore
Mirela Tatoi / Tea Tatoi
Mihaela Benghea / Teodora Văleanu
Bianca Bechiși / Alexandru Atodiresei
Antonia Suciu / Costina Raftu
Alexandra Micu / Olivia Andrei
Andreea Roșca / Sergiu Gheorghe
Palanga Bogdan / Maya Serghi
Stefan Iosif / Diana Bărbulescu
Lavinia Păduraru / Denis Neagu
Lidia Calancea / Mara Calancea
Ciprian Oancea / Loredana Pop
Laura Jipescu / Cristina Tudor
Daniela Bălănescu / Laura Păcuraru
Victor Sighet / Diana Posmoșanu
Iulia Pana

ARTGALLERY
TOMIS MALL ET.1

foto: Bogdan Palanga

foto: Alexandra Micu

